

Emanuel Hurych

Faustové a gladiátoři internetového věku

NEZÁVAZNÉ PODNĚTY K ÚVAHÁM O FILOSOFII SPORTU

OBSAH

PŘEDMLUVA	5
O předmluvě	5
Komu je publikace určena	5
O smyslu	6
Aktivní a pasivní přístup	7
Quo vadis, idea?	8
Láska k moudrosti jako každodenní realita	8
Být či nebýt filosofem? That is the question...	10
FENOMÉN ČERNOBILIZACE	12
Barvitá hra s černobílými výrazy	12
Obhajoba pojmu	13
O simplifikaci	13
O polarizaci	14
Něco o subjektivizaci	15
Praktické dopady	15
FAUSTOVÉ	17
Faustovská pointa	17
Jaké je všeobecné povědomí o Faustovi	17
Přece jen něco více o Faustovi?	18
Faust Na Vyšehradě	19
Dva nejslavnější Faustové v literatuře	19
Jak souvisí postava Fausta s filosofií sportu?	20
Kdepak jsou ti Faustové, co se s nimi mohlo stát?	21
Neviditelnost Mefistofelů	24
GLADIÁTOŘI (ANTIČTÍ)	26
Mezi aligátorem a radiátorem?	26
Russell Crowe, Marcus Aurelius a ti druzí	26
Morituri te salutant	27
Já zdáli přišel k vám	27
Schola ludus	28
Palec vzhůru	28
Palec dolů	29
Times, They Are A´Changin´	29
GLADIÁTOŘI (MODERNÍ)	30
Metafora a jiné fóry	30
Bodová dieta	30
Bod 1	30
Bod 2	31

Bod 3	31
Bod 4	32
O Faustovi v aréně	33
OTÁZKY (aneb Z FILOSOFIE GLADIÁTORŮ)	34
Apel	34
V kasárnách na byt a stravu (Bod 1)	34
Lesk, sláva, pozitiva a sociální jistoty (Bod 2)	35
Bez patosu (Bod 3)	35
Gladiátor, eto zvučit gordo (Bod 4)	36
Znovu do stejné řeky?	37
POTÁPEČI	39
V moři je místa dost	39
Deník potápěče	39
Kávička nebude?	39
V pravé poledne (variace na motiv Garyho Coopera)	39
Tluče bubeníček...	40
Jsem to já jak zamlada	40
Umělá neumělost umělých hmot	41
Výklad postav (poněkud horoskopický)	41
Analýza podobenství o potápěči	43
REPORTÁŽ PSANÁ NA OBRÁTCE	47
Ranní blues	47
On the road	48
Zlatá Praha	49
A je to!	49
V PROUDU TERMITŮ	51
Živá řeka	51
Važme si svých happyendů	51
Verba docent	52
Žal se odkládá, změna termínů	52
Nad horů svítá	53
Nepopularita zvědavosti	54
Nedopadnete tak jako Škrhola...	54
DEČERNOBILIZACE GLADIÁTORA FAUSTA	56
Co se tentokrát nevešlo	56
Kalokagathia	56
Krátce o orientaci na prožitek	57
Na skok k orientaci na výkon	58

Amatéri a profesionálové	58
Mr. A Miss Univerzál	59
Obhajoba amatérismu	59
Dečernobilizace gladiátora Fausta	60
Někdy příště	61
ZÁVĚR aneb OBRANA DIALOGEM	62
Úvodní dotazy	62
O formě	63
Odkazy	65
K obsahu	66
Na závěr	67
Vysvětlivky	69
POUŽITÁ LITERATURA	84
DOPORUČENÁ LITERATURA	86
BIOGRAFICKÉ ODKAZY	86

PŘEDMLUVA

O předmluvě

Celkem vzato, nemám rád předmluvy. Těmito slovy začíná kniha *Můj systém*, dnes již klasická učebnice šachové teorie z pera geniálního šachisty a šachového pedagoga Aarona Nimcoviče. V dalších odstavcích autor vysvětluje, proč se, i přes zmíněný fakt, rozhodl předmluvu napsat. Protože sdílím jak Nimcovičův vztah k předmluvám, tak jeho pocit nutnosti vyjádřit (v tomto případě) jakousi primární ideu celého díla, dovolil jsem si vypůjčit jeho výrok. Ostatně, odkaz na tuto ikonu šachové hry byl zcela záměrný, protože jednou z myšlenek, které by tato skromná publikace měla prezentovat, je potřeba hledání širšího kontextu našeho konání. A zde má své místo jak filosofie, tak i logika (jejíž sepětí s filosofií je, a vždy bylo, velmi těsné). Šachy nám tu mohou zastupovat jak logický způsob pohledu na problém, tak také sport. Neboť šachy, přes všechna svá specifika, jsou sportem. Vše můžeme tedy uzavřít konstatováním, že první odstavec je jakýmsi pokusem o stylový úvod do oblasti, kterou v daném kontextu můžeme nazvat filosofií sportu.

Komu je publikace určena

V poněkud konkrétnější rovině by se měly nést následující řádky. Jejich hlavním cílem je pokusit se zdůvodnit smysl této brožury a také objasnit, komu je určena. Snad právě druhou myšlenkou by se dalo začít, bude to kratší a snazší. Vstupním motivem pro sepsání tohoto dílka byl pocit potřeby obrátit pozornost studentů FSpS MU k problematice filosofie sportu, potažmo obecně k problematice tělesné kultury, za pomoci poněkud jiných než běžných prostředků. Tento text nemá být ekvivalentem za běžně dostupné a používané zdroje v oblasti filosofie sportu a nijak se nepokouší je nahradit. Jedná se o jakýsi soubor nápadů, příběhů a nezodpovězených otázek, který by mohl pomoci při motivaci studentů, zatraktivnění tematiky a při samostudiu. Během psaní jsem se postupně setkával s různými názory na tuto problematiku, a to i z řad laické veřejnosti. V tuto chvíli se domnívám, že publikace je určena nejenom studentům tělesné výchovy na všech úrovních a v různých oborech, ale každému, koho problematika pohybu přivádí k rozličným nápadům, a každému, kdo chce tuto problematiku vnímat v širších souvislostech a v kontextu žhavé současnosti. Neboť vše se zrychluje a včerejší jistoty mizí kvapem v nenávratnu. Tím, že tato kniha je určena

všem, rozhodně nechci navozovat myšlenku, že by měla všechny obohatit či snad dokonce, že by měli všichni se vším souhlasit. Právě naopak, můžete proti některým věcem něco namítat a můžete s nimi nesouhlasit. To je právě v oblasti filosofie základem dialogu a potažmo dalšího vývoje. (Ostatně, řečeno slovy autorů postavy Járy Cimrmana, je to také všechno, co s tím můžete dělat).

Jak vyplývá z předchozího textu, jedním z rysů této knihy je též snaha o posun do jakési nezávazné roviny. Osobně bych rád propašoval mezi řádky i humor, ale to je úkol velmi těžký, takže možná bude stačit, nebude-li tón následujících kapitol smrtelně vážný. Je běžnou věcí pro matematiky a logiky, že své úkoly balí do filosofického podtextu a že ty nejhezčí úlohy pojí s příběhem, jehož pointou často bývá obecné ponaučení.

O smyslu

Pojďme se nyní blížeji podívat na smysl tohoto spisku. Dovolil bych si přirovnání z oblasti filosofie a z oblasti sportu, které se přímo nabízí. Společných rysů je tu mnohem více, než bychom možná pod vlivem prvního dojmu čekali. Pokusme se poněkud zhodnotit vliv filosofie a vliv sportu na běžného jedince. Abychom použili sportovní terminologii, vezměme si příklad z úrovně, kterou lze nazvat vrcholová. Pro ukázkou vrcholového sportu vybereme například finále mistrovství světa v kopané v roce 2006. Jako zástupce filosofie na vrcholové úrovni nám může posloužit fenomenologie Edmunda Husserla.

Vzpomeneme-li si na jeden z klíčových momentů, který ovlivnil výsledek finálového střetnutí, dlouze diskutovanou „hlavičku“ Zinedine Zidana do hrudníku italského obránce Marca Materazziho, můžeme si všimnout, kolik komentářů bylo k této tematice napsáno, kolik lidí tato událost zaujala a kolik názorů se v souvislosti s ní vyskytlo. Oba aktéři se dokázali tvářit tak tajupně, že k dramatizaci situace výrazně přispěli. V internetových diskuzích se stovky lidí pokusily tříbit svůj ostrovtip (jednoznačně nejčastější rádobyhumorná verze Materazziho provokativního výroku je: „Hraješ to jako Lokvenc.“).

Samozřejmě, téměř nikdo z diskutujících se výkonnostně ani zdaleka neblíží fotbalové úrovni ani jednoho z těchto dvou (přesněji tří) hráčů. Sotvakdo ví, jak by se sám zachoval v této situaci. A také málokdo by měl odvahu vyběhnout na trávník v takovémto utkání, i kdyby mu to osud nějakým zázrakem umožnil.

Dobrá, řeknete snad. Dochází tu k oddělení aktivní a pasivní formy sportovní zainteresovanosti. To je normální a každý to přece zná. Souhlasím, pokusme se však držet původní myšlenky. Závěr, který tu (snad) můžeme učinit, je, že vrcholový sport je atraktivní i pro jedince, kteří jej aktivně neovládají a kteří mu mnohdy po odborné stránce nerozumějí. Ať již dosáhne jeho moc toho, že přivede některé nadšence k tomu, že po zhlédnutí televizního přenosu vyrazí přímo na pažit, nebo je dovede ke vzrušené debatě o tradičním konci kariéry Pavla Nedvěda, každopádně vtahuje mnoho lidí do víru svého dění a nenechává je chladnými.

Pokusíme-li se namodelovat podobnou situaci ve filosofii, snadno zjistíme, že vše bude probíhat zcela jinak. Následující ukázka nás velmi letmo vpravuje do podstaty filosofie fenomenologie:

Podle Husserla se každá věc ukazuje vždy v typickém rámci, jemuž musejí odpovídat určité druhy aktů zkušenosti a jejich řazení. Problémy se však odkrývají v okamžiku, kdy si položíme otázku po způsobu, jak jsou našemu vědomí dány všechny myslitelné předměty, to jest, jakmile si položíme otázku po podmínkách předmětných daností vůbec. K završení takového úkolu je ovšem podle Husserla třeba sestoupit z přirozené sféry smyslového nazírání, jež je vázáno jen na jeden typ předmětnosti a jež bývá navíc ovlivňováno četnými vedlejšími okolnostmi, do čisté imanence a opřít se o čistou reflexi, nezúčastněné pozorování všech aktivit a vazeb, které budou tvořit strukturu vědomí. To umožňuje tzv. fenomenologická redukce – epoché (Blecha, 2007).

Dáme-li nezasvěcenému člověku přečíst takovýto text, je jen otázkou času, kdy (až na poměrně malé procento skutečně disponovaných jedinců) knihu odloží s pocitem nepochopení a v mnoha případech i jistého znechucení neurčité povahy, které jenom ti přemýšlivější a vnímavější dokáží definovat jako rozčarování nad vlastní nemohoucností. Otázka, zda je chyba ve fenomenologii či v oněch jedincích, je samozřejmě zcela od věci. Prostě se tu setkávají dva světy a pro takovéto setkání je nutné vytvořit patřičné prostředí.

Konstatováním skutečností, které jsou víceméně známy a nikoho zřejmě nepřekvapí, míříme ke zcela konkrétnímu závěru. Na rozdíl od vrcholového sportu je filosofie ve své vrcholné, či stylově řečeno „vrcholové“ podobě pro běžného jedince nezajímavá, nedokáže jej strhnout a je mu víceméně nedostupná.

Co z toho plyne?, můžete namítnout. Normální (přesněji řečeno běžní) lidé se budou dívat na fotbal a nebudou studovat komplikované filosofické traktáty. Tak to bylo vždycky a tak to bude dál. Lze se vůbec postavit proti tomuto výkladu? To je jedna otázka. Druhá jde ještě o něco dál – jaký by to mělo smysl?

S takovými názory se setkáváme velice často. Chápeme-li filosofii jako něco odtažitého a dostupného jenom pro určitou vybranou skupinu lidí, kteří se chtějí odlišovat svým elitářstvím, a (bohužel) záměrně zahalují své myšlenky do spleti prapodivných a často „umělohmotných“ termínů, pak se cesta hledá těžko. Je tu ovšem ještě jiný výklad, který nám představuje filosofii jako „lásku k moudrosti“. Tedy jakousi filosofii pro každého. Nebo, lépe řečeno, filosofii jakožto životní názor každého jedince.

Láska k moudrosti jako každodenní realita

Osobní životní filosofie je spojena s každou individualitou a je její nedílnou součástí. Je možno chápat ji jako teoretické východisko pro veškeré konání daného jedince a jako přímého podílníka na jeho motivaci, životním stylu, vztahu ke svému okolí. Absence tohoto teoretického východiska je obecně těžko představitelná, přestože jeho existenci mnoho lidí bagatelizuje a v některých případech snad i popírá.

Samotná oblast motivace je dobrou ilustrační platformou. Představme si člověka, který se rozhodne, že absolvuje v určitém tempu maratonský běh. Připraví si tréninkový plán, který dodržuje a po půl roce tréninku se mu podaří závod úspěšně absolvovat (nebo také ne, příkladem může být kapitola Reportáž psaná na obrátce). Na počátku jeho rozhodnutí mohla stát sázka či okamžitý nápad. Pokud má však tento náhlý impulz dojít naplnění, bude vyžadovat odříkání, omezení mnoha dosud běžných činností, úpravu jídelníčku, prostě významnou změnu životního stylu. A mnohokrát během přípravy si takový člověk položí otázku „mám já to zapotřebí?“ či „proč to vlastně dělám?“. V krátkodobějším horizontu můžeme uvažovat v rovině žebříčků hodnot

a motivací a označit toto téma za psychologické (v individuální formě úhlu pohledu) či sociologické (ve vztahu k okolí). Dlouhodobější pohled však ukazuje na filosofický základ problému. Ten je dán hledáním odpovědí na několik důležitých otázek. Pokusme se uvést dvě z nich:

- 1) jaké místo má pohyb v mém životě?
- 2) je jedinou mou snahou dosáhnout určitého dílčího cíle?

Vše se odehrává v čase a pohyb je základem vývoje. Také filosofem se člověk většinou nerodí, tím se může stát až v průběhu života. Zpočátku si pravděpodobně tyto otázky dotyčný klást nebude, ale s průběhem času si je (v řadě případů) položí.

Odpovědi na tyto otázky potom mohou (a nemusí) vést ke změněnému nazírání na pohybové aktivity a jejich místo v životě každého člověka. V dlouhodobém pohledu u mnoha jedinců mohou začít převažovat zdravotní aspekty nad potřebou jednoho okamžitého vítězství. U jiných tomu tak nebude, vždyť jako je historie plná nejrůznějších a mnohdy protichůdných filosofických učení a škol, tak ještě mnohem pestřejší a složitější determinované je individuální lidské uvažování.

Je dobré zdůraznit, že takto chápaná filosofie, tedy každodenní a osobní, je založena na formulování otázek a hledání odpovědí, jež jsou individuálně podmíněny. Na rozdíl od některých jiných společenských věd se v tomto případě nejedná o hledání toho, co je správné, ani o žádné univerzální recepty na řešení problémů. Bylo by však značně zjednodušené tvrdit, že tu stojí proti sobě dva možné výklady filosofie – ucelený komplex názorů a životní názor daného jedince. Obě tato by se spíše měla doplňovat a vzájemně rozvíjet.

Konkrétně to lze ukázat na příkladu dopingu. Toto téma je dnes vysoce medializované. Ve filosofii sportu se mu nelze vyhnout. Je možno zvažovat různé argumenty a porovnávat stanoviska zainteresovaných osob. Je dobré studovat dostupné komentáře na toto téma a tím si rozšiřovat obzor. Odpověď na otázku, zda jít cestou tolerance (jak navrhuje například olympijský vítěz Lukáš Pollert) či těžkých represí, však v této brožuře nenaleznete. Bylo by to podobné, jako se pokoušet radit, máte-li volit levici nebo pravici. Mít oči otevřené, zajímat se o dané události z různých úhlů pohledu a potom přejmout osobní zodpovědnost za své názory a činy, to je to, k čemu bychom (v ideálním případě) mohli dospět.

Být či nebýt filosofem? That is the question...

Zcela stručné zakončení předmluvy se nese v duchu otázky: může se stát filosofem kdokoli bez absolvování filosofických fakult či bez studia obsáhlé literatury? Odpověď není zřejmě zcela jednoznačná, určitě najdeme různé výklady termínů „filosof“ či „filosofie“, těmito termíny se často operuje v užším nebo širším slova smyslu.

Použijeme-li tezi z úvodní přednášky filosofie sportu pro studenty FSpS MU, můžeme říci, že ten, kdo věděním vládne, je vědec. Oproti tomu ten, kdo vědění miluje, je filosof. Tuto myšlenku údajně užil již Pythagoras v 6. století před naším letopočtem.

Jak již bylo řečeno, tento text nemá v úmyslu soupeřit s filosofickými texty, které byly kdy v souvislosti se sportem napsány, a nepokouší se upozadit hluboce filosofický náhled do problematiky. O tom, že existují přístupy, které se zabývají filosofií sportu vyváženě a komplexně či naopak pronikají do detailů v úzce zaměřených analýzách (například analýzou příspěvku jednoho konkrétního filosofa problematice filosofie sportu), není pochyb. Cílem této publikace však je něco jiného. Jde o zproblematizování zdánlivě samozřejmého vidění a povzbuzení zájmu o aktivní přístup za účelem aplikace tohoto vidění. V textu převažují tedy prostředky motivace, někdy i ve formě lehké provokace, nad informativním charakterem jednotlivých sdělení. Některé myšlenky jsou spíše nastíněné a řada odpovědí je nezodpovězených.

Snad by bylo možno uvést jakési přirovnání laděné ve stylovém duchu. Nepochybně je určitý rozdíl mezi filosofem, který se zaměřuje na sport a sportovcem, který se zabývá filosofií. Podobají se horolezcům, jejichž základní tábory se rozkládají na opačných stranách v podhůří daleko od strmých vrcholů. Jejich cesta vzhůru vede různými oklikami a pěšinkami, ale nakonec se sejdou v jednom sedle, odkud pokračují vzhůru. Možná se na výběru další cesty na příštím rozcestí budou podílet zkušenosti z toho, kterou cestou stoupali vzhůru do sedla. Možná se tento rozdíl projeví v míře jejich aklimatizace. Avšak samotné putování ze sedla je již z větší části společné. Tato publikace se pokouší „pouze“ o jakousi cestu do sedla. Může se zdát, že je to málo. Pointa však spočívá ve stavbě základního tábora v poněkud odlehlejší části pohoří. Možná to do sedla není daleko a možná, že mnoho z těch, kteří do základního tábora přijdou, nezvládne ani tento jednoduchý výstup, ale celá řada nadšenců, kteří do základního tábora dorazí, by cestu z opačné strany hřebene z různých důvodů neměla chuť či sílu podstoupit.

Sportovci, který se pokouší proniknout do filosofie, může být v počáteční etapě vytýkána povrchnost a nedostatečná erudice. Filozofovi, který se zaměřuje na sport, může být vytýkáno komplikované vyjadřování, pseudointelektuální povýšenectví a míjení se se skutečným životem. Po překonání těchto dětských nemocí (pokud možno nikoli Leninovou cestou) by se v ideálním případě oba mohli sejít. Různých vstupů do úvah o sportu z pozice filozofa bylo již publikováno poměrně dost (co značí dost, to je zajisté věcí názoru). Autor této publikace se cítí být v první řadě sportovcem, tudíž se tento text nikterak netají tím, že je pojat z pozice sportovce.

A nyní zpět k otázce, kdo má právo být označen za filozofa. V určitém slova smyslu je to zejména znalec oboru. Podívejme se však na konkrétní příklad Josefa Švejka, hrdiny (či antihrdiny, dle libosti) známého románu Jaroslava Haška. Naskytá se otázka, zda je možno označit Švejka za filozofa. Na toto téma již bylo napsáno velké množství úvah. Máme-li určité pochybnosti o tom, je-li Švejk skutečně filozofem, těžko popřeme, že v mnoha komentářích k jeho výrokům je záměrně či bezděčně užíváno slovo „filozofovat“ a že Švejkovo vidění světa představuje „švejkovskou filozofii“. Ta se pro mnoho lidí stala součástí jejich životního názoru, u jiných zase vzbuzuje odpor, a řadě skutečně erudovaných filozofů poskytla téma k různorodým úvahám. Má-li být filozofie láskou k moudrosti, pak by měla ve svém vlastním zájmu dopřát co největšímu počtu lidí cítit se aspoň občas filozofy. Jak říkával malý velký muž naší politiky Petr Pithart, „možná slyším trávu růst“, ale poněkud se obávám elitářství, do něhož se filozofie našeho věku halí, samozřejmě prostřednictvím svých hlasatelů.

Domnívám se tedy, že je možné pro kohokoli být filozofem v určitém způsobu chápání, že je možno být někdy i filozofem tak trochu proti své vůli a že je možno být filozofem, aniž by o tom člověk zrovna věděl. Chtít či nechtít, to je to, oč tu běží.

FENOMÉN ČERNOBILIZACE

Barvitá hra s černobílými výrazy

Následující řádky se týkají problému, který je na jedné straně starý jako lidstvo samo, na druhé straně však jeho aktuálnost s počátkem nového tisíciletí překvapivě rychle narůstá. Začátek bych si dovilil uvést v poněkud lehčím tónu, neradostných dopadů analyzovaného procesu bude ještě zmíněno více než dost.

Rostlina zvaná pelyněk černobýl je charakterizovaná v encyklopediích jako vytrvalý plevel, rostoucí u cest, na rumišťích, mezích, v křovinách, na březích a náspech. Ukrajinské město Černobyl proslulo blízkostí jaderné elektrárny, jejíž havárie v roce 1986 zaplevelila široké okolí (to je takřka eufemisticky řečeno) do té doby nevídaným způsobem. Černo bylo a zřejmě také, alespoň v této stati, bude.

Od nabízejícího se výrazu „černobilizace“ se nyní raději přesuňme ke slovu „černobilizace“, ačkoli pokud jde o neradostné vyznění obou těchto slov, pravděpodobně si spolu nijak nezadají. Dokonce bych si chtěl výraz „černobilizace“ nechat jakýmsi způsobem patentovat, k čemuž přispějí tím, že od této chvíle jej budu již užívat bez uvozovek.

Jsem si vědom toho, že samotné slovo není příliš zvukomalebné a nese v sobě stopu obrozeneckých pokusů o „čistonosopleny“ či „klapkobřinkostroje“. Navíc se tento výraz prohřešuje proti zásadám slovo tvorby. Svým hybridním složením (český slovní základ ve spojení s příponou typickou pro česká slova cizího původu) nesplňuje podmínky pro tvorbu neologismů.

V současnosti jsou páhány na jazyku českém taková lingvistická zvěrstva (zejména ze strany anglofilů), že takto složené slovo by, jakkoli je to věcí názoru, mohlo obhájit svou pozici ve filosofickém slovníku, spíše než například „blackandwhitezation“ (v české verzi jakási „blekendvajtizace“). Tedy, za předpokladu, že má svůj věcný význam a není pouhou náhradou za již existující výrazy. To je právě skutečnost, kterou bych se rád pokusil v následující analýze hájit.

Snad bychom mohli takovýto termín vzít dočasně na milost s vědomím toho, že se jedná o jakousi hru. Podobnou hru hráli například Jiří Voskovec s Janem Werichem, když pro potěchu obecenstva vytvářeli novotvary podobného typu (například „cukatura“ či „napnelismus“).

Jistě, je tu možnost najít slovo méně hybridní, například „černobílení“. Sloveso „černobílit“ však navozuje svou podobou se

slovem „vybít“ či dokonce „popít“ (v podání majora Terazkyho) víceméně likvidační dojem. Nám však v hodnocení černobílého chápání problému jde spíše o transformační charakter procesu (místy deformační). Pro podobné procesy se jeví koncovka „ace“ velmi příhodná. „Ační“ proces je tak spojen s normalizací, standardizací a jinými „acemi“, že významově po této „ační“ koncovce proces černobílení přímo volá. Mohli bychom nyní říci, že pravidla jsou tu od toho, aby se případě potřeby měnila (optimisté se oproti tomu domnívají, že jsou od toho, aby se dodržovala), ale snad to nebude tak horké. Podejme si žádost o udělení drobné výjimky. A jak to v našich krajích bývá, než proběhne řízení, platí presumpce nevinny.

Obhajoba pojmu

V tuto chvíli je důležité, že termín černobilizace není (také z uvedených důvodů) obecně užíván. Samozřejmě, rád se nechám poučit o případném opaku, na autorských právech ohledně tohoto či podobného výrazu nijak nelpím. Tak či tak, samotné jádro problému není ovšem nijak originální myšlenkou. O černobílém chápání problémů hovoříme často v nejrůznějších souvislostech. Poněkud jiný úhel pohledu na podobný způsob nazírání na různé situace nám dávají výrazy „klapky na očích“, či „úzký horizont“. Jsou tu ovšem jemné nuance, o nichž bych se chtěl zmínit s poukazem na nebezpečnost černobilizace, ať už ji nazýváme jakkoli, pro společnost internetového věku (slovy z titulu této publikace).

O simplifikaci

Černobílý pohled je každopádně pohledem, který v sobě nese známky zjednodušení. Proces zjednodušení, můžeme též použít termínu simplifikace, lze chápat v celé řadě případů pozitivně. Při řešení úsudkové úlohy je nepochybně velmi prospěšné, dokážeme-li se zbavit všech nadbytečných a nic neříkajících údajů, abychom vybrali data podstatná pro řešení úkolu. Za typickou simplifikační matematickou operaci můžeme považovat například krácení. Simplifikace v případě černobílého vidění je však procesem problematickým. Zatímco zmíněná operace krácení probíhá podle jasných pravidel, simplifikace v oblasti měkkých systémů (zjednodušeně řečeno – jde o procesy, v nichž hraje významnou roli lidský faktor) takováto objektivní pravidla většinou

postrádá. Logika, nebo přesněji teorie argumentace, zná v této oblasti celou řadu argumentačních klamů založených na subjektivní vizi a zjednodušovací tendenci – falešné dilema, argumentace ad hominem či ad populum. Určitá míra zjednodušení je lidsky pochopitelná. Lidé se vyjadřují i k problematice, o níž nemají dostatek informací a které příliš nerozumějí. To je zcela přirozený stav. Problémem je to, že závěry, které vytvářejí, mají v některých případech zcela konkrétní dopad na jejich okolí. To se týká jedinců, kteří konají různá rozhodnutí na všech možných úrovních důležitosti.

Od sokratovského „scio me nihil scire“ těch, kteří vědí mnoho, se dostáváme k broukopytlíkovskému „všechno znám, všude jsem byl“ v podání těch, kteří vědí pramálo. A to je typická ukázka negativní simplifikace, jakožto faktoru procesu černobilizace.

O polarizaci

Pokud bychom ovšem chápali černobilizaci pouze jako proces (negativně působícího) zjednodušování, nebylo by třeba tento termín zavádět. Pojdme se tedy podívat na další faktor, který proces černobilizace obsahuje. Jedná se o polarizaci. Skeptik může nabídnout, že polarizace je zákonitým důsledkem zjednodušování problému. Ta souvislost tu samozřejmě je, ale právě v případě černobilizace je propojení simplifikace a polarizace velmi důsledné. Jinými slovy, samotná simplifikace není společensky tolik nebezpečná. Tedy, pokud nehovoříme o konzumním zhroupení mas, ale to je poněkud jiné, byť příbuzné téma.

Vraťme se na okamžik k samotnému slovu polarizace, které jako by mělo v sobě určitou magickou sílu. Předměty, jež se volně pohybují v prostoru, začínají být stále větší a větší silou přitahovány k jednomu či druhému pólu, takže prostor se pomalu (to je spíše stylistický obrat, protože rychlost je relativní) vyprazdňuje a okolo obou pólů se vytvářejí jakési chuchvalce. Chuchvalce tvořené předměty různorodé povahy, přepestrých tvarů a velikosti. Tyto předměty spolu často nemají společného nic jiného než místo výskytu.

Tak jako v případě simplifikace najdeme určitě u polarizace řadu výkladů, které lze chápat pozitivně. Používáme pro ně výrazy „zaujmout jasné stanovisko“, „vědět na které straně stojím“ apod. A právě zde začíná pomalu a nenápadně rašit semínko nebezpečnosti těchto názorů. Zcela zřejmé to je v okamžiku, kdy je pro mne odpověď na otázku „na

„které straně stojím?“ důležitější než odpověď na otázku „co si o tom myslím?“.

Velký problém představuje onen nově vzniklý prázdný prostor. Jedná se o jakési „tertium non datur“ (třetí možnost není), v praxi se projevující potlačením jakékoli pestrosti, jinakosti či rozpolcenosti. Chuchvalec rotující v těsné blízkosti pólu se stává beztvarem unifikovanou hmotou, která se stále více podobá beztvaré unifikované hmotě chuchvalce rotujícího okolo opačného pólu. Mezi těmito chuchvalci se vznáší prázdnota vyplňující podstatnou část prostoru.

Něco o subjektivizaci

Třetím procesem, který je zahrnut do termínu černobilizace, je subjektivní úhel pohledu. Můžeme též hovořit o subjektivizaci problému. Již bylo řečeno, že v případě simplifikace je velkým rizikem nedostatek objektivních kritérií. Setkáváme-li se však s typickými projevy černobilizace, většinou zde nezaznamenáváme ani pokusy o objektivní přístup. Problém je zcela subjektivizován, tedy posuzován z pohledu zájmu daného jedince, účinků procesu na daného jedince a je zasazen do prostředí, které je tomuto jedinci vlastní. Subjekt procesu tak nastavuje vstupní parametry a všechny proměnné. Řečeno poněkud jiným slovníkem, určuje pravidla hry. Opět se tu velmi často objevuje argumentace ad populum typu „to ví přece každý“, „to by žádný rozumný člověk nedělal“ a podobně. Autoři podobných výroků považují za standardní vzorek sebe a se sebou samým spřízněně uvažující jedince. Znovu tu vystupuje do popředí zahleděnost do sebe, nedostatek informací a schopnosti vnímat dění v širších souvislostech.

Praktické dopady

Definování procesu černobilizace jakožto syntézy simplifikace, polarizace a subjektivizace určuje jeho charakter a realizace takového procesu (v praxi velmi běžná) s sebou nese poměrně vysoká společenská rizika.

Podíváme-li se na oblast politiky, můžeme přímo hovořit o jakési společenské hře s černobilizační strategií. Princip vnitrostranické demokracie k černobilizaci přímo vede, neboť zavazuje členy jedné strany, aby prosazovali stanovisko stranické většiny, byť s ním třeba osobně nesouhlasí. Tím se výrazně stírají názorové rozdíly. Prosazování

takovéhoto stanoviska potom často probíhá černobilizační cestou – zveličováním výhod zvolené cesty a zamlčováním jejích nevýhod.

Jakémusi zplošťování vidění se za určitých okolností nevyhne žádný jedinec. Co je však důležité, je další nakládání s tímto pohledem. Pro počáteční fázi seznamování s tématem je většinou nutné vybírat určité dílčí informace a tento výběr zřejmě vždy bude ovlivněn subjektivně. Nebezpečí černobilizace však nastává v okamžiku, kdy naše vidění začneme prosazovat jako jediné možné a jediné správné. Případně v momentě, kdy přinutíme někoho, aby se vydal cestou, kterou my považujeme za jedinou a správnou (to může být případ metod sportovního tréninku). O konkrétních projevech černobilizace v oblasti sportu částečně pojednávají další kapitoly. Dále se k této tématice vrátíme v té poslední.

FAUSTOVÉ

Faustovská pointa

Příběh o Faustovi je především osudem člověka, který je ochoten obětovat za splnění svých snů a tužeb cokoli. Příležitost mu poskytnou moci pekelné, konkrétně ďábel jménem Mefistofeles, jemuž Faust za vyplnění svého přání upisuje svou duši. Ta tedy propadá peklu.

Jaké je všeobecné povědomí o Faustovi

Faustovský problém je velmi frekventovaným tématem jak v beletrii, tak v literární teorii a samozřejmě i ve filosofických pojednáních. Historické pozadí a přehled výkladů Faustovy osoby přesahuje nejen rozsahové možnosti této publikace, ale zřejmě jakékoli běžné monografie vůbec. Pokusme se tedy vybrat to nejdůležitější, to, co bezprostředně souvisí s naší snahou o aplikaci faustovského problému na sledovanou oblast. Uvedení do děje bude tedy velmi stručné.

Na úvod si dovolíme prezentovat výsledky krátkého miniprůzkumu, který jsme provedli na téma „Faust“ v maturitním ročníku studentů Gymnázia Jihlava (průzkumu se zúčastnilo 46 studentů). Jednalo se o stručný dotazník, který obsahoval těchto šest otázek:

- 1. Slyšel(a) jste již někdy jméno FAUST (FAUSTUS)?*
- 2. Jednalo se o skutečnou osobu?*
- 3. Pokud ano, ve kterém století tato osoba žila?*
- 4. Která tři (různá) slova se vám vybaví, když slyšíte jméno Faust?*
- 5. Charakterizujte Fausta třemi přídavnými jmény.*
- 6. Koho ze současně žijících osob bych si troufl přirovnat k Faustovi?*

Výsledky průzkumu:

1. Všech 46 studentů uvedlo, že jméno Faust již slyšeli.
2. Pouze 9 respondentů se domnívalo, že se jednalo o skutečnou osobu, zbývajících 37 odpovědělo na tuto otázku NE.
3. Na tuto otázku odpovědělo pouze oněch 9 studentů – rozpětí bylo od 14. do 18. století, nejvíce (4 respondenti) odpovědělo, že se jednalo o 15. století.

4. Celkem se v odpovědích objevilo 36 slov, nejčastější byla tato: Goethe (20 x), Markétka (20 x), Mefisto (17 x), ďábel (16 x), doktor (9 x).
5. Charakterizujících přídavných jmen bylo 46, nejčastěji se vyskytovala tato: chamtivý (9 x), nespokojený (9 x), přemýšlivý (8 x), zvědavý (6 x), vzdělaný (6 x), naivní (5 x). Některé charakteristiky byly velmi rozporuplné: nespokojený x spokojený, moudrý a chytrý x hloupý.
6. Na tuto doplňující otázku většina respondentů rezignovala. Objevilo se pouze šest jmen. Pět z nich se vyskytlo jednou: Jan Werich, Lešek Semelka, Karel Gott, John Travolta, Martin Bursík. Jediné jméno, které se objevilo vícekrát (celkem čtyřikrát), bylo jméno Jiřího Paroubka.

Přece jen něco více o Faustovi?

Tento krátký dotazník měl za cíl ověřit si jakési všeobecné povědomí, které panuje o osobě doktora Fausta. Již první otázka byla poněkud záludná. Encyklopedický výklad uvádí Johanna Fausta jako „legendární postavu spojovanou se jménem německého učenice a dobrodruha F. Knittlingena (1480 až mezi 1536 a 1540)“ (Velký slovník naučný, 1999). Další zdroje uvádějí jako působiště osoby jménem Johannes Faust německý Heidelberg. Je však pravda, že o skutečné osobě tohoto jména se zachovalo velmi málo ověřených informací. Oproti tomu umělecké zpracování faustovského tématu dosáhlo velké pestrosti a mnoha různých modifikací. Často zde docházelo ke směřování pravdy s fikcí, podpořenou uměleckou licencí mnoha autorů. Z těch, kteří svou uměleckou úroveň a historickým významem určitě stojí za zmínku, bychom na prvním místě měli uvést Shakespearova současníka Christophera Marlowa a jeho Tragical History od Doctor Faustus (1588–1595). Tato divadelní hra je dodnes v repertoáru mnoha divadel a zejména díky Marlowovu pojetí Fausta začala tato postava žít vlastním životem.

V Praze na Karlově náměstí můžeme nalézt Faustův dům, který vděčí za své jméno historickým vazbám na tajuplné praktiky alchymistů dvora Rudolfa II. (zejména magistra Edwarda Kelleyho). Faustovské téma s invencí prozaicky zpracovali například Heinrich Heine či Thomas Mann. Z našich autorů bychom pak měli uvést loutkáře Matěje Kopeckého, či filmové zpracování Kam čert nemůže (1959) s Miroslavem

Horníčkem v roli doktora Fausta a Janou Hlaváčovou jako Mefistofelou. Velké proslulosti dosáhlo operní zpracování Charlese Gounoda.

Faust Na Vyšehradě

O aktuálnosti faustovské tematiky svědčí i projekt občanského sdružení Artes Liberales, které v létě 2007 zahájilo na Vyšehradě letní divadelní přehlídku Faust v Gorlici. Úvod přehlídky obstarala dramaturgie faustovského tématu režiséra Davida Czesanyho (s Romanem Zachem v roli Fausta). To se ale již dostáváme k nejslavnější verzi příběhu o Faustovi, kterým je drama Johanna Wolfganga Goetha Faust a Markétka (1808, 1831). Jak je vidno z dříve uvedeného průzkumu, právě díky tomuto dílu je postava doktora Fausta notoricky známá a právě toto zpracování se nejvíce podílelo na představě, kterou si většina lidí o Faustovi vytváří.

Citát z úvodu k vyšehradskému projektu vypovídá o současném chápání faustovské tematiky: *„Kdy je člověk ještě schopen nést odpovědnost za své úspěchy, provinění a svůj život? Úspěšným lidem většinou spoluvytvářejí život manažeři, vizážisté a jiní Mefistové. Žije takový člověk ještě svůj život? Jak chtít od života co nejvíc a zároveň si to zasloužit? Je možné smířit se životně danými limity? Otázky, na které nelze pravděpodobně jednoznačně odpovědět, ale zajímá nás se jimi veřejně estetizovaně skrz Goethova Fausta zabývat.“*

Tato slova úzce korespondují i s mnoha myšlenkami obsaženými v naší publikaci.

Dva nejslavnější Faustové v literatuře

Vraťme se však k figuře Fausta jako takové. Článek Moderní duše (Sobotka, 2001) se zabývá srovnáním postavy Fausta v podání dvou zřejmě nejslavnějších autorů Marlowa a Goetha. Na úvod je určitě zajímavé uvést, že v obou případech se nejedná o díla prozaická, nýbrž dramatická. Právě divadelní prostředí je patrně místem, kde osudovost a tragičnost Faustova konání skýtá dostatečný prostor pro umělecké vyjádření. Rozdíl mezi Faustem v podání Marlowea a Goetha je dán více než dvěma staletími, které napsání těchto tragédií od sebe dělí. Goethe samozřejmě podrobně znal Marlowova Fausta. Znal také celou řadu jiných zpracování faustovské tematiky a mohl na základě těchto příběhů vytvořit nové a originální dílo. Jeho snahou bylo nepochybně ukázat

poněkud jiného Fausta než jeho předchůdci. V jeho dramatu dostává velký prostor postava Markétky.

Marlowův Faustus je drama neustálého svodu a zároveň touhy po pokání a odpuštění, jenže úpis způsobuje, že hrdinovi „ztvrdlo srdce“, takže pokání není schopen. Je to drama duše ztracené a vlastní vinou zatracené, ale neztrácející svou otevřenost (Sobotka, 2001). Problematikou „otevřenosti duše“ se zabývá celá řada filosofických pojednání.

Článek Moderní duše směřuje v celkovém vyznění ke kritice chápání Goethova Fausta jakožto víceméně kladné postavy. Goethův Faust sice zatouží, poté co nesnesl setkání s Duchem země, splynout s veškerým lidstvem a jeho prospěchu obětuje vše osobní a přestane dychtit po stupňování života, čímž na jedné straně propadne hrůzným mocnostem (Sobotka, 2001), na druhé straně je tu další rovina, kdy Faust nabývá jakéhosi odpuštění (je předmětem sázky mezi Hospodinem a Mefistofelem, při níž se Hospodin snaží dokázat, že Faust je v podstatě „dobrý člověk“). Obraz Fausta jakožto nezištného budovatele je ovšem velmi ironicky podbarven. Ve scéně, kdy Faust nechává zmizet z povrchu světa chýši Filemona a Baukidy, aby se lépe mohl kochat pohledem na své dílo, přičemž stařečkové jakoby mimochodem přicházejí o život, zaznívá velmi silný spodní tón (podobnost s některými budovatelskými aktivitami v naší zemi v padesátých letech 20. století je až mrazivá). Konec díla, kdy lemuři kopou Faustův hrob a osleplý hrdina se domnívá, že slyší zvuky kopání nového průplavu a deklamuje svou oslavnou ódu (Goethe, 1982), je skutečně mistrovským završením této tragédie.

Rozporuplnost postavy Goethova Fausta ukazuje úskalí černobilizace, pokud bychom se pokoušeli definovat hrdinu jako kladného či jako záporného. O čem však není sporu, je jeho výjimečnost. Analogicky bychom mohli v této souvislosti zmínit celou řadu historických osobností, které významným způsobem ovlivnili vývoj lidstva (vojevůdci, panovníci, vědci).

Jak souvisí postava Fausta s filosofií sportu?

Otázka z podtitulku tohoto odstavce nás konečně přivádí k problematice pohybových aktivit. O tom, že Faust je téma mystické a také filosofické, není určitě pochyb. Jak ovšem souvisí tato tajemná postava se sportem či pohybem vůbec, pro mnohé čtenáře předchozích řádek tak jasné být nemusí.

Přesuňme se nyní tedy do oblasti sportu. A přejděme rovnou ke sportu vrcholovému. Postavme si nyní proti sobě obrázek Fausta a obrázek vrcholového sportovce 21. století. Mohli bychom se pokusit nalézt společné rysy a nebo se pro začátek spokojme s tím, že budeme hledat jakési styčné body.

1) Předpoklady

O většině vrcholových sportovců lze říct, že v mládí vynikali v některých pohybových činnostech nad svými vrstevníky. Hovoříme tu o nadání či talentu. Také Faust se vymykal běžným měřítkům, byl jiný a v mnoha ohledech lepší než ostatní.

2) Cílevědomost

Úspěšný vrcholový sportovec potřebuje během své kariéry nejen prvotní talent, ale také musí být ochotný na sobě tvrdě pracovat. Musí si stanovit konkrétní cíle, jichž chce dosáhnout. Musí také chtít být lepší než ostatní a za touto vizí jít důsledněji než oni. Zejména poslední věta je velice výstižná i pro Fausta.

3) Nabídka

K jádru problému se dostáváme, a to již začíná být asi jasné všem, právě v tuto chvíli. V určitém okamžiku přichází nějaká nová varianta jak naplnit své představy a cíle. V případě Fausta přichází Mefistofeles, který je ochoten splnit vše, co si Faust žádá a co mu bylo dosud nedostupné. Ten jediný, zdánlivě malý, krůček od nadprůměrnosti k jedinečnosti (přeneseně až k nesmrtelnosti) pomáhá Faustovi uskutečnit Mefistofeles. Není to ovšem zadarmo, Faust mu upisuje svou duši.

4) Následky

Za svůj uskutečněný sen musí Faust draze zaplatit. Zda je tato cena nekonečná a její následky definitivní, to záleží na jednotlivých verzích uměleckého zpracování – viz rozdíl mezi Faustem v podání Goetheho a Marlowa. Tento rozdíl také jako by vstupoval do osudů mnoha sportovců, z nichž někteří se dokázali s úspěšnou sportovní kariérou vypořádat lépe, jiní hůře.

Kdepak jsou ti Faustové, co se s nimi mohlo stát?

Na dvou případech z moderní sportovní historie si můžeme oživit pradávňý faustovský příběh.

Píše se devátý únor roku 2002, nacházíme se v Salt Lake City a Španěl Muehlegg deklasuje v běhu na lyžích volnou technikou na třicet kilometrů všechny své soupeře o více než dvě minuty. O pět dní později poráží zbytek světa na deset kilometrů klasicky a vzápětí v navazující kombinaci. Fenomenální výkon korunuje za dalších devět dní suverénním vítězstvím v běhu na padesát kilometrů. Celý svět hledí s úžasem na jeho běh, komentátory pasovaný na výkon z jiné planety. Možná pouze náhodou má tento španělský reprezentant křestní jméno Johann a pochází jak jinak než z Německa. Nabídka reprezentovat Španělsko, zemi, která se dosud pyšnila jediným zlatem ze zimních olympiád slalomáře Ochoy, byla sice ještě společensky akceptovatelná, ale po čertech mefistofelovská. Změna občanství může být podmíněna mnoha různými okolnostmi a je těžké je hodnotit, takže si s dánským půlkařským světovým rekordmanem Wilsonem Kipketerem můžeme říct pouze „why not“ (s lehkým keňským přízvukem).

Snad se Mefisto uchýtil drápkem, snad přišlo všechno úplně jindy, dříve či později. Faustovské drama však spěje do finále. Tentokrát to Johann (ovšemže Muehlegg) bude mít velice těžké. Den po závodě se nese do světa novina o jeho pozitivním výsledku na darbepoetin. Tento nález se týká také ruských závodnic Danilovové a Lazutinové. Zpočátku je vše složité, protože v té době je darbepoetin novým typem krevního dopingu a není na seznamu látek zakázaných MOV. Nicméně, vítězem běhu na padesát kilometrů se dalšího dne stává v cíli druhý Rus Ivanov, Muehlegg musí vrátit zlatou medaili a pár hodin před závěrečným ceremoniálem jsou všichni tři hříšníci vyloučeni z olympijských her. Diváci přišli o svou pohádku s tradičním happyendem, a to se neodpouští. Mezi zbožštěním a zatracením je lávka úzká jako ostří břitvy. Co na tom, že devadesát pět (či devět) procent Muehleggova úspěchu bylo dáno talentem, odříkáním a tréninkovou dřinou. Co na tom, že je zcela nesmyslné věřit, že nikdo další z celého pole závodníků nepoužil nelegální zkratku k úspěchu. To ostatně dokládají i slova šéfa exekutivy Antidopingového výboru České republiky Jana Chlumského pronesená v den ukončení olympiády: „Dopingová kauza mě nezaskočila. Jedná se o masivní projev a nemyslím si, že tuto látku používali pouze tři sportovci.“

To však již nikoho nezajímá. Mefisto splnil svůj úkol a osud Johanna Fausta-Muehlegga je zpečetěn. "Ztratil veškerý respekt a úctu sportovního světa. Nikdy nebude uznáván jako olympijský vítěz," řekl o něm šéf Mezinárodního olympijského výboru Jacques Rogge. Kulisy pro dramatický příběh Fausta internetového věku jako by volaly po novém Marlowovi či Goethovi.

Méně stylový, pokud jde o křestní jména, ale jinak také velmi poučný může být další příběh. Musíme se vrátit ještě o několik let zpět. Tentokrát se píše rok 1980 a v Moskvě probíhají rovněž olympijské hry. Doba je trochu podivná, předchozí olympiádu v Montrealu bojkotovali afričtí sportovci, tu následující v Los Angeles po vzoru Sovětského svazu celý východní blok, takže zde nejsou pro změnu Američané. Propagace akce v našich zemích je však obrovská a oba (dnes to zní poměrně úsměvně) televizní kanály přenášejí rozsáhlá zpravodajství. Zprávy o dvou zlatých medailích naší výpravy plní stránky všech deníků i jiných periodik. První úspěch je kolektivním dílem fotbalistů v konkurenci, jež přece jenom pokulhává za úrovní vídanou na mistrovství světa či Evropy. O to větší pozornost na sebe poutá jediné individuální olympijské zlato. Získává ho usměvavý třiatdvacetiletý mladík z Havířova ve vzpírání v hmotnostní kategorii do sta kilogramů. Jmenuje se Ota Zarembo. Úspěch přichází tak trochu nečekaně a je potvrzen vítězstvím v anketě o Sportovce roku 1980. Další kariéru Oty Zaremby provázejí četná zranění. Pomalu se na něj zapomíná. Teprve po šestadvaceti letech se dostává jeho jméno znovu na přední stránky periodik. Deník Mladá fronta Dnes vydává článek o smutném osudu olympijského vítěze, který díky svému zdravotnímu stavu pobírá částečný invalidní důchod a není schopen žít plnohodnotným životem. Přiznává systematickou konzumaci anabolických steroidů a viní z ní do jisté míry režim, lékaře a trenéry. Má vážné problémy s páteří a koleny, zlobí ho játra a ledviny. V souvislosti s tíživou finanční a zdravotní situací v době oslavy svých padesátých narozenin v dubnu 2007 poskytl rozhovor pro Sport online, kde však poněkud nečekaně uvádí: „Je to smutné, odstrašující, ale nikdy jsem nezalitoval, že jsem do toho tehdy šel. Už pro ten pocit, že jste nejlepší.“

V červenci 2007 potom Ota Zarembo pro Mladou frontu Dnes uvedl, že za jeho podlomené zdraví mohou především vysoké tréninkové dávky a že podle jeho názoru by se měl doping povolit. Rád by se vrátil ke vzpírání jako trenér a chtěl by znovu spolupracovat s bývalým trenérem Emilem Brzóskou.

Dne 12. října 2007 uvedla Česká televize pořad Třináctá komnata Oty Zaremby, kde vzpěrač přes všechnu hořkost opět uvedl, že kdyby měl tu možnost, šel by do toho znovu za stejných podmínek.

Kdo hledá v tomto příběhu jasné ponaučení, bude asi trochu tápat. Pro filosofa, který rád pokládá otázky, na něž nelze vždy odpovědět, je tu zajímavé téma. A nabízí několik dílčích otázek:

- Je Faust hoden obdivu?

- Či je Faust hoden soucitu?
- Je Faust vítězem nebo outsiderem?
- Stálo to Faustovi za to?

Neviditelnost Mefistofelů

Tragédie (i novodobých) Faustů jsou přece jen uchopitelné a tak nějak veřejnosti na očích. Jakkak je to však s Mefistofely? Komické růžky vykukující zpoza kučeravé kštice jakožto spolehlivý poznávací znak? To by asi neočekával ani ten nejnaivnější optimista. Takže, nejsou rohy, není Mefisto? Pokusme se odpovědět jakousi oklikou, paralelou vypůjčenou z povídky Zástup od jednoho ze zakladatelů science fiction, amerického spisovatele Raye Bradburyho.

Hrdina povídky Zástup se stává účastníkem dopravní nehody a všímá si tváří, které se nad ním sklánějí. Od té doby si schovává výstřižky s novinovými fotografiemi automobilových havárií. Je puzen podivnou představou, že okolo všech nehod se scházejí neustále titíž lidé: pihovatý chlapec, bledý muž s planoucíma očima, mladá žena s rudými vlasy a namalovanými rty, starý muž se svráštělým rtem či starší žena s mateřským znaménkem. Všichni tyto lidé se vyskytují na různých místech a v různých časech, v rozpětí několika let. Mají na sobě tytéž šaty. Zástup se sbíhá velice rychle, ať je nehoda kdekoli. Hrdina povídky se pokouší kontaktovat policii, ale cestou je v autě sražen nákladákem a před smrtí hledí do tváří známých z výstřižků. Přidává se k nim a stává se bezejmenným davem. Toto kultovní dílo sci-fi literatury může působit ve zestručnělém podání jako morbidní duchařská historka, za což se omlouvám.

Dává nám však jakýsi obrázek, či odpověď na otázku, jak vypadá současný Mefisto. Je naprosto nerozpoznatelný, může mít občas podobu manželky, milence, trenéra, lékaře nebo vrátného. Je všude okolo nás, je to bezejmenný dav. Je nepostižitelný, nesmrtelný a nemůže nést žádné následky za své konání. Kdo by také stíhal ďábla?

Pokud to působí přece jenom příliš myticky, představme si Mefistofela jako instituci. Tu a tam bývá někdo volán k odpovědnosti, zbaven funkce či pokutován. Samotný systém však rychle regeneruje. A propukne-li opravdu nějaký velký korupční skandál, například mediálně slavná aféra Ivana Horníka, můžeme být zdánlivě svědky demonstrativní popravu ještěrky, jíž je však na poslední chvíli uťat namísto hlavičky ocásek. A ten, již bez asistence bulvárních novinářů, zase rychle dorůstá.

Poněkud pesimistický pohled na naši sportovní scénu je dán pochmurnou postavou Mefista, kterou jsme v pojednání o Faustovi nemohli ignorovat. Před námi jsou však i poněkud optimističtější vize, například postava gladiátora, k jejíž analýze můžeme nyní přikročit. S tím, že k faustovským lákadlům se ještě vrátíme v poslední kapitole.

GLADIÁTOŘI (ANTIČTÍ)

Mezi aligátorem a radiátorem?

S označením moderní gladiátoři se setkáváme u sportovců poměrně často. Pojďme se podívat, co za tím vězí a proč jsou na gladiátory zhusta pasováni nejen boxeři, zápasníci či judisté, kde je primární logikou vystopovatelná souvislost, ale například také jezdci formule jedna nebo hokejisté. Termín „gladiátor“ je v tomto kontextu chápán jako přirovnání a my bychom se měli pokusit najít důvody, kvůli nimž jsou sportovci ke skutečným gladiátorům přirovnáváni. Abychom mohli najít shodné rysy, měli bychom si stručně takového gladiátora představit. Tím také ušetříme ty méně znalé tápání podobnému otázce z podtitulu odstavce.

Russell Crowe, Marcus Aurelius a ti druzí

Poslední věta předchozího textu nebyla zcela seriózně myšlena, neboť alespoň letmou představu o tom, kdo byli gladiátoři, má takřka každý. Svou měrou se o to přičinil i britsko-americký film s příznačným titulem (jak jinak) Gladiátor, kde právě onu titulní roli ztvárnil australský herec Russell Crowe a v roce 2001 byl za tento výkon oceněn Oscarem. Ostatně, stejně tak i samotný snímek. Děj filmu je zasazen do období vlády Marka Aurelia, přesněji řečeno do období bezprostředně po smrti tohoto „filosofa na trůně“.

Když už nás cesta za gladiátory dovedla až k samotnému Marku Aureliovi, proč se krátce nepodívat na to, jak si spolu rozuměli filosof a gladiátor. To si spisek, jenž má slovo gladiátor přímo v titulu a slovo filosofie v podtitulu, zřejmě nemůže nechat ujít.

Marcus Aurelius byl přesvědčeným stoikem a jako takový osobně gladiátorské hry zavrhoval. Jakožto císař ovšem nemohl vzít římskému lidu jeho největší potěšení. Uvědomoval si totiž velmi dobře význam rčení „chléb a hry“. V amfiteátru si ve své lóži buď četl, nebo vyřizoval úřední záležitosti, a budil tím prý nevoli lidu (Hošek & Marek, 1990). Takovýto odmítavý postoj dnes zaujímají vůči sportovcům pouze skutečně ortodoxně vyhranění intelektuálové. V tomto případě je ovšem třeba chápat rozdíl ve vztahu ke gladiátorům a ve vztahu k pohybové kultuře. Přestože Římané nikdy nepřijali ideál kalokagathie zcela za svůj, o Marku Aureliovi je známo, že jezdil na koni, zápasil a také byl mistrem

ve hře se skleněným míčem. Spíše než samotný nezáměr o zápasy byl tedy na vině chladného vztahu tohoto císaře ke gladiátorským hrám jejich samotný princip. Z pohledu 21. století se skutečně jednalo o podnik nelidský a velice drastický. A filosof, tedy člověk milující moudrost, z toho skutečně musel i tehdy mít těžké sny.

Morituri te salutant

Ne všichni gladiátoři byli odsouzeni k okamžité záhubě. Přesto je titulek odstavce výstižný. Gladiátorské zápasy se dostaly do Říma z Etrurie ještě za dob republiky. V čase císařství však došlo k jejich mimořádnému rozkvětu. Stánkem, který byl gladiátorským kláním přímo zasvěcen, se stalo Koloseum, jež velkolepými hrami otevřel v roce 80 Titus.

Pokud jde o původ samotného slova gladiátor, ten nepřekvapí zahradníky pěstující mečíky čili gladioly. Slovo „gladius“ znamená meč. Gladiátoři byli původně bojovníci, kteří bojovali proti sobě s mečem v ruce. V době císařství skutečně zahajovali přehlídku tím, že museli obejít arénu a před panovníkovou lóží hromadně zadeklamovat: „Ave Imperator, morituri te salutant“ (Buď zdrav, císaři, ti, kdo jdou na smrt, tě zdraví).

Já zdáli přišel k vám

Úvodní slova šansonu Gilberta Bécauda vypovídají celkem výstižně o původu prvních gladiátorů. Kde Řím bral tyto odvážné a fyzicky zdatné jedince a jak to, že s nimi mohl zacházet tak marnotratně? V drtivé většině se jednalo o otroky a alespoň zpočátku mezi nimi převažovali váleční zajatci, tedy cizinci. S postupem času nabývalo složení gladiátorů velké pestrosti. Jejich společnost obohatili zločinci odsouzení na smrt a také pronásledovaní křesťané.

Poměrně zajímavou skupinou byli svobodní občané, většinou ze zchudlých rodin, kteří se nechali najímat za „byt a stravu“ nebo s nadějami na vítězství a bohatství (Hošek & Marek, 1990). Pokud jsme slíbili hledat společné rysy mezi antickými gladiátory a současnými sportovci, dostáváme se postupně (po krátké, leč nezbytné historické odbočce) k meritu věci. Tuto informaci si můžeme zaregistrovat jako Bod 1.

Ještě trochu historie, neboť ta je učitelkou moudrosti. Gladiátoři byli soustředěni do škol, které byly v Římě majetkem císaře. Od doby Domitiánovy byly v Římě tyto školy čtyři – Velká škola, Ranní škola, Dácká škola a Galská škola. Ve školách panovala tvrdá kázeň a za jakékoli provinění byli gladiátoři přísně trestáni. V zájmu majitelů však bylo mít silné a zdravé zápasníky, proto byla jejich strava poměrně kvalitní. Titulek odstavce ironicky odkazuje na termín užitý Komenským pro nepochybně trochu jiný typ výchovné instituce. V případě gladiátorských škol nešlo o „školu hrou“, ale o školu, která připravovala své ovečky na velmi tvrdou hru. Řemeslem gladiátorů bylo zabíjet a umírat. Pro diváky bylo samozřejmostí se touto krvavou podívanou bavit.

Palec vzhůru

Podoba gladiátorských zápasů byla velice pestrá, zvrácený vkus davu vyžadoval stále krvavější podívanou. Tak často stávali gladiátoři tváří v tvář divokým šelmám či celé řadě protivníků. V hlavních kláních proti sobě bojovali soupeři ještě na svou dobu poměrně férovým způsobem a byl-li jeden z nich poražen, rozhodoval o jeho osudu dav. Pokud si jej gladiátor získal, hlediště křičelo „mitte“ (pusť ho). V případě, že se divákům výkon gladiátora nezdál dostatečně kvalitní, křičeli „jugula“ (zab ho). Císař poté zvednutým palcem rozhodl o darování života, případně palcem obráceným k zemi poslal gladiátora na smrt. Zda si poté umýval ruce, není na rozdíl od případu Piláta (Pontius Pilatus) známo. Nicméně, tím, že imperátor nechal rozhodnutí na lidu, alespoň v symbolické rovině Piláta napodobil. Z čistě historického pohledu – Pilát se (pokud tak opravdu činil) věnoval hygieně horních končetin v době vlády v pořadí druhého římského imperátora Tiberia, takže drtivá většina následujících římských císařů mohla, alespoň teoreticky, tento příběh znát.

Palec vzhůru byl pro poraženého gladiátora dobrou zvěstí, i když určitě lepší bylo pro jeho soka vítězství. Dlouhodobě úspěšný gladiátor totiž mohl dostat od císaře rudis (jakýsi dřevěný meč), a tím se stát svobodným člověkem. Nejednen gladiátor toho skutečně dosáhl a mnohým se podařilo i zbohatnout. Také je třeba zmínit, že gladiátoři se díky svým fyzickým dispozicím těšili velké přízni žen, a to i těm

z nejlepších kruhů. Označme si skutečnosti zmíněné v tomto odstavci například jako Bod 2.

Palec dolů

Tento nikterak optimistický odstavec zkrátme na nezbytné minimum. Gladiátorů, kteří uviděli palec směřovat k zemi, bylo o poznání více než těch šťastných. Ti, jež byli předhazováni dravé zvěři, stali se hráči morbidně velkolepých představení inscenovaných jezdeckých či námořních bitev, případně stanuli neozbrojeni proti přesile, ti neměli ani teoretickou šanci svůj boj dovést do úspěšného konce. Byli hromadně mrzačeni a zabíjeni. Přítomnost smrti je nutno zmínit. Jde o poněkud drsný příměr pro Bod 3.

Times, They Are A'Changin'

Časy se mění. Osudy gladiátorů je třeba chápat v historickém kontextu. Císař Claudius, který jinak proslul svou nebojovností, uspořádal zinscenovanou námořní bitvu, v níž prý padlo téměř 19 tisíc bojovníků. Ani velký humanista Cicero jednoznačně gladiátorské hry neodsuzoval. Jedním z mála těch, kteří se proti této prapodivné kratochvíli otevřeně stavěli, byl filosof Seneca. Ten označoval klání gladiátorů za nesmyslné a bezohledné vraždění. O Marku Aureliovi (dalším stoikovi) již byla řeč. Také o tom, že ani on neměl sílu cokoli na programu gladiátorských her měnit.

Posuzováno z našeho úhlu pohledu, bude se nám zřejmě jevit princip gladiátorských soutěží nelidský a krutý. Nic to však nemění na tom, že slovo gladiátor si uchovává pro současného čtenáře spíše pozitivní náboj. Je v něm obsažena fyzická síla, odvaha a nepochybně také pohrdání bolestí a smrtí. Pozorný čtenář briskně zaeviduje Bod 4.

GLADIÁTOŘI (MODERNÍ)

Metafora a jiné fóry

A nyní již naplno rovnýma nohama do žhavé současnosti. Ve čtyřech bodech jsme v rámci předchozí kapitoly připravili půdu pro hledání slibovaných společných rysů pro antické gladiátory a moderní sportovce, nezbyvá tedy nic jiného, než se do této analýzy pustit. Pochopitelně s vědomím toho, že každé přirovnání poněkud kulhá, a že podobnosti, jež budou předmětem našeho zájmu, nevyklučují existenci mnoha (někdy i zásadních) rozdílů. Ostatně smyslem přirovnání určitě není myšlenka, že srovnávané okolnosti jsou totožné. Některá přirovnání v následujícím textu mohou nabývat až formu metafory. To není, dle mého mínění, ve filosoficky laděném spisku (zejména ve spisku takto pojatém) pravděpodobně na závadu, avšak nepochybně to vyžaduje nadhled a trochu smyslu pro humor.

Na rozdíly se samozřejmě zaměříme také, snahou této publikace není vytvářet jednostranný pohled na sledovanou problematiku.

Bodová dieta

V zájmu přehlednosti a srozumitelnosti se pokusíme jednotlivé body popsat pokud možno stručně, bez zbytečných odboček, tedy (jak s oblibou říkají češtináři) bez omáčky.

Znamená to v první vlně konstatovat jednotlivá fakta a zdržet se jakýchkoli hodnotících komentářů. Pro místa shody s antickými gladiátory doporučujeme vrátit se k jednotlivým bodům (tedy Bodům 1–4) z předchozí kapitoly.

Bod 1

Určitá část populace přistupuje ke sportu poměrně pragmaticky. Úspěšná sportovní kariéra může někomu zajistit „byt a stravu“. Kromě euforie z vítězství, je tu určitě silnou motivací také vidina bohatství. Cesta za úspěchem bývá často vykoupena tvrdým režimem a odřeknutím si mnoha radovánek samozřejmých pro běžného jedince.

Vše začíná v dětství. Důležitým prvkem je zde výchova a osobní příklad rodičů. Rozhodující je žebříček hodnot, který je ve společnosti obklopující mladého potenciálního sportovce vyznáván. Rodiče, kteří se rozhodli vymodelovat svého potomka do jakési kýžené podoby, se velmi

často pokoušejí dohnat to, co se jim samotným nepodařilo. Své zhrzené sny realizují prostřednictvím svých potomků a možnost finančního zabezpečení rodiny je často také ve hře. Tečka za Bodem 1 (Slováci říkají „bodka“).

Bod 2

Trochu navazuje na předchozí. Někomu se skutečně podaří dosáhnout svého cíle a vybudovat úspěšnou kariéru. Potom na něj čeká bohatství (viz platy některých špičkových sportovců), sláva (často až patologická pozornost médií) a pozornost krásných žen (provázená opět někdy až patologickou pozorností médií). Celý život úspěšného sportovce je jeho kariérou výrazně ovlivněn. To se často týká i jeho rodiny a okolí. Tak jako gladiátoři, tak i současní sportovci žijí poněkud jiným způsobem života než běžní lidé v jejich okolí. To má svá pozitiva i negativa.

Bod 3

Smrt provází jakékoli lidské konání, nevyhýbá se ani sféře sportu. Výčet přímých obětí sportu by byl předlouhý. Proto uvádíme pouze několik vybraných případů, které vzbudily značnou pozornost médií. Tato úmrtí se většinou také nějakým způsobem projevila na dalším vývoji daných sportovních disciplín.

Již padla řeč o závodech formule 1. Seznam jezdců, kteří zemřeli následkem havárie by byl obsáhlý. Je třeba konstatovat, že o bezpečnost jezdců je i kvůli jejich nehodám v současnosti postaráno mnohem více než v minulosti. Za všechny oběti uvedme několik skutečně vynikajících závodníků (s místem a rokem úmrtí):

- Jim Clark (Hockenheimring, 1968)
- Jochen Rindt (Monza, 1970)
- Giles Villeneuve (Zolder, 1982)
- Ayrton Senna (Imola, 1994).

Příklady z dalších sportů:

Po 40 dnech v bezvědomí zemřel 14. února 1990 v košické nemocnici zlínský hokejista Luděk Čajka. Následkem nárazu do

mantinelu utrpěl zlomeniny krčních obratlů s poškozením míchy. Jeho smrt tehdy vedla ke změně pravidla o zakázaném uvolnění.

Dvacetiletý rakouský sjezdař Gernot Reinstadler při tréninku ve Wengenu v roce 1991 spadl, zlomil si pánevní kost a vykrvácel v přímém přenosu. Drastické obrázky obletěly celý svět, pak je většina televizí stáhla. Bezpečnostní opatření na sjezdovkách prudce zesílila.

V roce 1995 havaroval při cyklistickém závodě Tour de France olympijský vítěz italský závodník Fabio Casartelli ve sjezdu při rychlosti okolo 90 km v hodině. Na následky poranění hlavy na místě zemřel. Událost rozpoutala velkou diskuzi o povinnosti nosit při jízdě na kole ochranou přilbu.

V říjnu 1984 po úspěšném výstupu na nejvyšší horu světa Mount Everest se trojice úspěšných dobyvatelů při sestupu rozdělila. Do druhého výškového tábora však dorazil jen Zoltán Demján a po něm Šerpa Ang Rita. Padesátiletý Jozef Psočka, nejstarší horolezec, který do té doby zdolal horu bez použití kyslíku, uklouzl při sestupu do Jižního sedla. Pravděpodobně přežil noc a další den a zemřel až těsně před tím, než jej našel 17. října horolezec Josef Just. Při lépe organizované záchranné akci by byla naděje na jeho záchranu poměrně velká.

Bod 4

Citius, altius, fortius (rychleji, výše, silněji). Člověk bude vždy puzen neznámou silou, aby překonával dosud nepřekonané a poznával nepoznané. V tomto ohledu bude mít obraz sportovce vždy svou atraktivitu. Fyzické předpoklady, které podstatným způsobem limitují možnosti realizace lidských přání, zřejmě nikdy neztratí společenský význam. A to přesto, že představa virtuální reality, k níž současná generace teenagerů spěje až v hrozivě masivním počtu, jakousi „jinou cestu“ umožňuje. (Velkým lákadlem je fyzická nenáročnost takovéto cesty).

Plakáty svalnatých opálených sportovců budou zřejmě i nadále zdobit zdi pokojů mnoha hochů a dívek a rozhodovat o jejich budoucím vztahu k pohybovým aktivitám. Medializovaný ideál krásy navzdory metrosexuálům zatím nepřeje šachistům v trenýrkách. Přejme tedy věčnou slávu gladiátorům.

Byl snad Faust někdy ve svém životě gladiátorem? Pravděpodobně nikoli. Historické a společenské okolnosti, stejně jako jeho vůle tomu nepřály. Přesto tento dotaz není zcela od věci. Ukazuje totiž na to, jak možnosti přirovnání někdy značně přesahují realitu. Určité faustovské a určité gladiátorské rysy, které můžeme přisoudit některému konkrétnímu sportovci, jsou sice konkrétním zosobněním takového přirovnání, ale původní postavě Fausta tím žádný gladiátorský motiv nepřidávají. Mohli bychom však letmo zmínit rozdíl v prototypch sportovec-faust a sportovec-gladiátor. V čem spočívá rozlišení těchto symbolů?

Symbol sportovce-fausta ukazuje na člověka, který se potýká s určitou nabídkou a zvažuje otázku, jakou cenu mu stojí za to zaplatit, aby byl lepší než ostatní. Jeho volba je tedy z velké části na něm samotném, přestože tlak okolností na něj může doléhat velmi silně. V případě gladiátora (jakožto určitého symbolu) je tu mnohem větší výchozí determinace. Gladiátor je do prostředí zasazen bez vlastního rozhodnutí a vlastně mu nezbývá nic jiného, než rvát se o holý život. O tom, že někteří gladiátoři volili svou cestu dobrovolně, aby získali slávu, či částečně dobrovolně, aby unikli z dluhů řeč, také již byla řeč. To ukazuje na možná propojení těchto osudů. Podržíme-li se obrazné nadsázky, dalo by se říci, že sportovec je gladiátorem zejména do okamžiku, kdy za něj rozhodují rodiče, později trenéři či další osoby. Ve chvíli, kdy začíná přebírat odpovědnost za své konání, stává se faustem, respektive může se jím do jisté míry stát. Celý životní příběh Oty Zaremby je proložen mnoha gladiátorskými a faustovskými motivy, které se dlouhodobě prolínají.

OTÁZKY (aneb Z FILOSOFIE GLADIÁTORŮ)

Apel

Po bodové charakteristice „gladiátorských“ vlastností současných sportovců nastává čas poněkud tyto podobnosti rozebrat a částečně uvést na pravou míru. Určitých hodnotících prvků se tentokrát již asi nevyvarujeme. Nicméně, zůstaneme zejména u kladení otázek. Odpovědi na ně může čtenář hledat sám. Pokud zjistí, že namísto odpovědi nachází další otázky, může se pokusit ve svém okolí vyvolat diskuzi, neboť v pestrém dialogu se myšlenky nejlépe rodí a dotvářejí.

V kasárnách na byt a stravu (Bod 1)

Gladiátorské školy přinášely prvek jakési „socializace“ ve smyslu bezvýhradného začlenění do společnosti. Tento prvek můžeme v tréninkovém procesu vidět často i v současnosti. Jedná se o internátní formy tréninků, různá pobytová soustředění, prázdninové kempy a podobně. Extrémním případem z nedávné minulosti byl režim v bývalé NDR, který šel cíleně touto cestou. Mladí sportovci byli často odříznuti od rodin a žili v jakési komunitě, kde pravomoc a autorita trenérů nahrazovala funkci rodiny. V daném prostředí byla důvěra svěřenců vůči svým opatrovatelům velice vysoká. To mimo jiné umožňovalo aplikaci drsných tréninkových metod a nepovolených podpůrných prostředků. Výsledky tato politika přinášela, vřady v pořadí národů na olympijských hrách zejména v osmdesátých letech 20. století dokázal tento malý státek konkurovat dvěma gigantům USA a SSSR.

Stejně tak je realitou, že týdenní (či dvoutýdenní) soustředění, na němž jsou sportovci vytrženi z běžného prostředí, jsou zbaveni každodenních starostí a jsou jim ordinovány zvýšené tréninkové dávky včetně odpovídající regenerace, patří dnes k běžným a účinným prostředkům pro zvýšení výkonnosti.

Několik otázek, které toto téma navozuje, jej určitě nevyčerpává, mohli bychom se ptát dále.

- Je částečná ztráta osobní svobody a akceptování tvrdého režimu odpovídající cenou za zlepšení sportovní výkonnosti?
- Je přijatelné a správné podobné aktivity financovat z peněz daňových poplatníků?

- Není debata o porušení životosprávy na soustředění (viz sraz fotbalové reprezentace ČR na jaře 2007) pro dospělé a samostatně myslící bytosti zcela nedůstojná?
- Není samotný celý tento systém poněkud absurdní?

Lesk, sláva, pozitiva a sociální jistoty (Bod 2)

Komu čest, tomu čest. Závist patří k nejodpornějším lidským vlastnostem, podle katolického výkladu křesťanství je jedním ze sedmi smrtelných hříchů.

Mnoho lidí se pokouší upoutat na sebe pozornost tím, že páchají nesmyslné skutky, jiní jsou dokonce hotovi se zviditelnit zločinem.

Špičkoví sportovci jsou skutečnými mistry ve svém oboru. Proto jim nepochybně patří sláva, pozornost médií a odpovídající platy. Tak jako se úspěšní gladiátoři těšili přízni žen a všeobecnému uznání, tak i oni mají podobný nárok. Stejně jako gladiátoři často riskují své zdraví a stejně jako oni mají vymezen poměrně krátký časový úsek, aby své nadprůměrné schopnosti prokázali. A jak již bylo řečeno, setkávají se i s odvrácenou stránkou popularity – závistí a zásahy do soukromí. Přesto si dopřejme opět několik (tentokrát nijak převratných) otázek.

- Není času a místa, které věnují média často zcela nicotným událostem ze života sportovních idolů, příliš mnoho?
- Není kult sportovních božstev v podobě uctívání plakátů či zarytého fanouškovství v některých případech až návratem k časům pohanských kultur?
- Pohybují se platy špičkových sportovců ve srovnání se zbytkem společnosti (například s platy vědců a jiných vysokoškolsky vzdělaných odborníků) v rozumném rozmezí?

Bez patosu (Bod 3)

Tento bod je třeba uvést na pravou míru. V nesmyslných válkách umírá obrovské množství lidí. Dopravní neštěstí mají na svědomí nepřebornou sumu obětí. Na celém světě lidé ve velkém umírají hladem a na následky různých nemocí. Také obětí zločinu je mnohonásobně více než těch, kteří zahynou při sportu.

V tomto ohledu by zřejmě nebylo správné dívat se na sportovní podnikání skrze prsty. Ve srovnání s četbou či sledováním televize je sport svou podstatou spjat s pohybem a při pohybu zákonitě dochází

k většímu množství úrazů. Je statisticky dané, že některé z nich jsou i smrtelné. Ostatně, větší riziko hrozí sportovcům amatérským, kteří často přeceňují své možnosti a nebo nemají odpovídající technické vybavení.

S některými sporty je riziko poměrně těsně spjata a aktéři většinou vědí do čeho jdou. Srovnání s gladiátory v tomto bodě vidíme v trochu jiné rovině, než že bychom rizikovost sportu chtěli pouze kritizovat. Více napovědí následující dotazy.

- Proč zaujme smrt profesionálního sportovce, konkrétně například lyžaře, veřejnost mnohem více než smrtelná nehoda rekreaanta na sjezdovce ve Špindlerově Mlýně?
- Souvisí odpověď na předchozí dotaz s přirovnáním současných sportovců ke gladiátorům?
- Existuje paralela mezi tendencí ke zvýšenému riziku ve vývoji různých forem gladiátorských her a současnému trendu zvyšující s oblíbenosti „adrenalinových“ sportů?
- Není společensky stále více (byť ne nahlas) akceptovaná móda poprav v přímém přenosu (které lze celkem běžně nalézt na internetu) velmi podobná krmení dravých šelem lidmi před nadšenými římskými diváky v době císařství (tato otázka souvisí se sportem až ve svých důsledcích, přesto bychom ji neměli opomenout)?

Pozornému čtenáři jistě neuniklo, že souvislost mezi zdravotními dopady a sportem jsme v rámci Bodu 3 hledali především v bezprostředních dopadech na dané jedince. Jednalo se tedy vesměs o smrtelné nehody při sportu. Negativní zdravotní dopady dlouhodobě vyplývající ze sportovní činnosti, tedy poškození způsobená nepřiměřeným tréninkem či užíváním podpůrných prostředků jsou poměrně obsáhlým tématem, kterému se v rámci této publikace chceme věnovat jen velmi stručně.

Gladiátor, eto zvučit gordo (Bod 4)

Podobnost s Bodem 2 tu určitě sledáváme. V tomto případě však nejde o konkrétní sportovce, jejich aférky, milenky či platy. Spíše bychom se chtěli zaměřit na sociální postavení sportovce a společenskou prestiž této profese.

Po americkém vzoru (častý jev v mnoha oblastech našeho života) jsme si zvykli označovat známé (chápáno medializované) osoby

(přesnější výraz než osobnosti) jako celebrity. Celebrity se zásluhou bulváru stávají i ti, kteří nedokázali vůbec nic a také nemají zhora nic k nabídnutí. Jedná se například o „hrdiny“ různých televizních reality show.

Princip je to prastarý a velice lákavý. Kolo Štěstí se roztočí a může se usmát na kohokoli. Ve stejně radostné víře sázíme Sportku, kupujeme lístky do tomboly či posíláme vyděračským společnostem návratky s objednávkou vskutku vkusného zboží v naději, že jednou to vyjít musí.

Nejde tu o nic osobního proti tombolám. Pravda, útočit na starého mrtvého klasika by se nemělo, ale Karel Jaromír Erben nám to se svou pohádkou Rozum a Štěstí pěkně zavařil (jakkoli ji převzal z lidové tvořivosti). Totální popření rozumu a dominance štěstí (ilustrátor Artuš Scheiner dotvořil iluzi vodnatou hlavou, kterou postavě jménem Rozum přisoudil) je z výchovného pohledu pro malé dítě horší, než kdybychom mu naservírovali filmy Matrix a Kill Bill najednou včetně jejich pokračování.

Abychom se vrátili k tématu. Společnost, která adoruje štěstí a vysmívá se rozumu, má takové celebrity, jaké si zaslouží. Ve srovnání s vítězi losování a třítydenními umělci jsou na tom sportovci určitě výrazně lépe. Jejich úspěch totiž prošel tvrdými zkouškami, na to aby stanuli na výsluní, museli překonat mnoho protivníků, většinou v relativně férovém boji. Abychom neskončili zpět u Bodu 2, přistupme k otázkám.

- Kdo je v současnosti v našich podmínkách považován za celebrity a jak probíhají procesy, v nichž se daný jedinec celebrity stává?
- Jaké je postavení celebrity v rámci veřejného mínění v jakémsi v žebříčku hodnot?
- Vnímá veřejnost rozdíly mezi jednotlivými celebrity v rámci jejich profesního zařazení (tedy mezi umělci, sportovci, finančníky)?
- Nakolik potřebuje společnost celebrity a v čem spočívá jejich společenská úloha?

Znovu do stejné řeky?

Zcela na závěr kapitoly bychom mohli uvést poměrně zajímavý postřeh jistého pražského tělocvikáře, matematika a filosofa v jedné

osobě, který přirovnal pražskou Sazka Arenu k římskému Koloseu. Lid si tu užívá „chléb a hry“, na ploše se prohánějí gladiátoři. Diváci jásají, podle svých finančních možností si dopřávají párky či švédské stoly, cenou lístků pečlivě rozdělení na patra, což vesměs koresponduje s jejich společenským postavením. Nejpodstatnější (a můžeme nevesele konstatovat, že nejspíš jediný) rozdíl spočívá v tom, že v Koloseu byli ti nejchudší v horních patrech a v Sazka Areně jsou v těch nejnižších. Technika vizualizace totiž pokročila více než mravy. Působí to jako takové déjã vu. Pokud bychom chtěli být trochu sarkastičtí, tak bychom v duchu oblíbené anekdoty z nedávné doby mohli říci, že v nejnižších patrech „Deža neví“.

POTÁPEČI

V moři je místa dost

Následující část textu by mohla být označena jako alegorie. Alegorické vozy však zmizely špalírem prvomájových průvodů v opuštěných depech a mnohem více než alegorické jinotaje trápí naši společnost alergické reakce na prach, pyl, politiku či úspěch ostatních. Proti těm posledním poskytuje antialergikum tato lehká alegorie ze života outsiderů.

Kapitolu začínáme ukázkami z deníku potápěče. Postačí chuť pustit se pod vodu. Pokud ji máte, nic vám nebrání začít. V moři je místa dost.

Deník potápěče

Kávička nebude?

Pomalou proplouvám těsně pod hladinou, voda je poměrně teplá, potíže s dýcháním vcelku nejsou, šnorchl funguje, pro jistotu na něm mám klapku, aby mi do krku nenašplouchalo. Hloubka je tři čtvrtě metru, dno písčité. Písek mi také skřípe mezi zuby. Nikde žádní ježci, žraloci v nedohlednu. Za deset minut mě čeká svačina a skládací lehátko. Hlavně se nespálit. V apartmánu píská varná konvice. Je slyšet i pod hladinou. Není to špatné potápění, jenom toho tak nějak moc nevidím.

V pravé poledne (variace na motiv Garyho Coopera)

Touha po dobrodružství mne dnes přepadla obzvláště silně. O kus dál jsou pěkné skály. Soused tam byl včera a přinesl několik mušlí. Slunce pálí, moře je poměrně klidné, jenom občas nějaká ta vlnka. Vlastně to nejsou žádné velké skály, jenom malý útes. Ploutve zrychlují pohyb a chrání mi chodidla, kdyby se tu nějaký ježek přece jen našel. Zvířený písek nechávám za sebou a blížím se k místům, kde je voda mnohem čistší. Slunko prosvěcuje mělké vody a skály jsou překvapivě barevné. A támhle jsou i nějaké mušle. Je to sice trochu hlouběji, ale když se člověk pořádně nadechne, tak to půjde. Kolik že jich to vlastně přinesl soused? Šest? Tak to já bych jich mohl přinést sedm. Ať

manželka vidí, koho si to vlastně vzala. No, nevím. Stálo mi to za to? Ta sedmá mušle držela jako přibitá. Pokoušel jsem se ji vydolovat, ale nějak se zvedly vlny a třísklo to se mnou o skálu. Narazil jsem si koleno, pálí to jako čert. Ale mám ji. Hlavně aby to nebylo na šití. Nesmím hnout ani brvou.

Tluče bubeníček...

Abych se přiznal, jsem z toho trochu nesvůj. Všechny ty rady o vyrovnávání tlaku jsem stejně zapomněl. Neopren mi stahuje břicho a páchne jako továrna na pneumatiky. A to ještě nejsme ve vodě. Kutálet se tam z lodi po zádech jako nějaký tatrman, to by mi ještě chybělo. Ten náhubek, co mi dali, snad přede mnou nosil nějaký bernardýn, je to celé oslintané. Šlo to nějak rychle, pomalu se nořím do hlubin a snažím se neztratit kontakt se svým průvodcem. Trochu mi hučí v uších. Co to říkali o polykání? No, pohled je to pěkný, to se musí nechat. To jsem si nemyslel, že můžou být ty rybky tak barevné. Není to snad žralok? Spíš to bude okoun. V uších mě pořád píchá. Jak jsme asi hluboko? Je to nádhera, ale už se vracíme. No jo, praskl mi bubínek, to jsem si mohl myslet. Ale stálo to za to. To už jsem dneska někde slyšel. Aha, Zaremba.

Jsem to já jak zamlada

Ano, jsem to pořád já. Ale sedím na lodi a dívám se na potápěče Martina Štěpánka. Je to zajímavé tenhle freediving. Ale do vody mě dneska nikdo nedostane. Tak třeba zrovna tahle disciplína se jmenuje konstantní zátěž s ploutvemi. Prostě se potopíte do stometrové hloubky (nebo ještě trochu hlouběji) a zase se vykopete nahoru. Tohle po mně nechtějte, to by nedokázal nikdo. Vlastně, nikdo kromě Martina. On to s těmi ploutvemi umí. Taky vydrží bez dechu přes osm minut. Myslím, že se nemusí bát, že bych mu právě já vzal některý z jeho světových rekordů. Až mě trochu z těch výkonů mrazí. Pokud Martin právě neláme rekordy, tak si zaplave s aligátory nebo s delfíny. Může to být pěkný pocit. No nic, kávačka nebude?

Příliš mnoho neumělé beletrie může být na obtíž. Proto učiňme přítrž epické části této kapitoly.

Výraz „neumělý“ měl sebekriticky zhodnotit poněkud neobratnou stylizaci předchozích článků, které se nesly v duchu čtenářských příspěvků do Mladého světa či Vlasty v sedmdesátých letech minulého století. Nešlo tedy o neumělost, jakožto opak umělosti, ale o neumělost, jakožto jazykovou neobratnost. Tato neumělost byla samozřejmě umělá (například frekvence ukazovacího zájmena „to“ v příběhu o bubeničkovi), a to zcela uvědoměle. Leč pokus nastínit atmosféru autentické výpovědi Čecha v Bulharsku (včetně skryté vize umělohmotného nábytku v hypotetickém apartmánu) měl především odlehčit téma a vytvořit vstupní podmínky pro vysvětlení podobenství o potápěči.

Výklad postav (poněkud horoskopický)

Na příběhu ryze amatérského potápěče (či potápěčů) jsme demonstrovali různé možnosti přístupu k potápění. Nyní nepůjde o nic jiného než o výklad těchto alegorických příběhů. Alegorie je typická tím, že je prostoupena symbolikou, v níž i ty nejmenší detaily mají svůj význam. Zda je tomu tak i v tomto případě, respektive ve všech případech, to ponecháme na zkoumání čtenáře. Některé symboly, jež by bylo možno transformovat, jsou uvedeny v heslech na závěr odstavců. My se v rozboru omezíme na výklad hlavní linie, což odpovídá spíše formě podobenství.

Potápěč v ukázce *Kávička nebude?* nerad opouští zaběhané stereotypy. Aktivita, již vyvíjí, nesmí být příliš únavná a měla by brzy skončit. Nestojí o nic nového, nehledá vzrušení ani překvapení. V koutku duše je mu možná trochu líto, že ho nečeká žádný zajímavý zážitek, ale to ho nijak nemůže přimět změnit svůj způsob nazírání na problém. Rozhodně se mu nechce jít do hloubky, protože to představuje komplikace. A komplikace jsou poslední věc, o kterou by stál.

Hesla: klapka na šnorchlu, písek v zubech, mořští ježci, káva.

Hrdina ve stylu „*Garyho Coopera*“ se vrhá na vše s mnohem větším odhodláním. I on má rád své jistoty. Dost se o sebe bojí. Svě malé radosti se pokouší užít, do větších akcí se raději pouštět nechce. Pro ostatní může někdy působit úsměvně, ale jeho boj je férový. Trochu

fanfarónství a trochu přijaté výzvy se projevuje prestižním soubojem se sousedem, o němž se soused patrně nikdy nedozví. Souboj se skálou ho dokáže rozhodit, možná si nad zkrvaveným kolenem v ústraní popláče, ale nakonec se vrátí jako vítěz. Pokud by soused nebyl doma, možná by se v euforii odhodlal k nějakému krátkému románku se sousedkou, který by asi toužil co nejrychleji ukončit a uložit do deníku. To již ale možná předjímáme příliš.

Hesla: mušle, soused, rozbité koleno.

Potápěč ve stati *Tluče bubeníček...* je příkladem člověka, který se jeví jako mrzout, ale pod touto maskou se skrývá ochota vyzkoušet něco nového. Jakkoli se nejedná o akčního hrdinu, jeho figura má řadu sympatických rysů. Pociťuje radost z objevování a je ochoten do určité míry snášet i fyzickou bolest. Neprojevuje se jako příliš kreativní typ, nechává se vést, což ovšem v neznámém prostředí není věcí zcela nerozumnou. Ve finále dokonce projevuje i jakýsi záblesk smyslu pro humor.

Hesla: neopren, okoun, prasklý bubínek.

Poslední hrdina z odstavce *Jsem to já jak zamlada* je návazností na postavu z prvního příběhu. Snad by nás to svádělo k myšlence, že skutečným hrdinou stati je Martin Štěpánek (tím bychom tu konečně měli někoho skutečně hodného obdivu), ale abychom udrželi koncepci, zaměříme se opět na vypravěče. Objevuje se tu nový prvek. Jedná se totiž o klasický případ pasivního přístupu, který je hodně spjat s fandovstvím. Projevuje se značným obdivem ke zbožňovanému ideálu. Tento obdiv se vyznačuje často tím, že fanoušek ví o svém idolu nepřeborné množství detailů, většinou takového rázu, že o nich ani idol sám nemá často tušení. Většinou nelituje času ani peněz, aby se svou modlou mohl setkat, získat její autogram či podepsanou fotografii. Že by se pokusil svého hrdinu alespoň částečně napodobit, to ho ovšem ani ve snu nenapadne. Od toho fanoušci nejsou.

Hesla: hloubka, rekord, delfín.

Tímto končíme stať o příbězích potápěčů. Záměrně jsme vybrali postavy jakýchsi antihrdinů. Těch je okolo nás mnohem více než akčních hrdinů, kterými pro změnu oplývají akční filmy. Ve srovnání s nimi jsou naše příběhy ploché a málo dramatické. A tato skutečnost nás přenáší do poslední, nejobecnější podkapitoly.

Analýza podobenství o potápěči

Problematiku potápěče nyní zkusíme převést do jakéhosi obecného prostoru. Zda se jedná skutečně o podobenství, to ponecháme opět na čtenáři. Určité prvky tu nepochybně jsou.

Potápěč je ve svém konání podoben člověku, který se rozhodne zkoumat různé otázky a problémy a snaží se jim přijít na kloub. Existuje tu celá řada úhlů pohledu. K problému je možno přistupovat amatérsky (případ našich potápěčů) či profesionálně (Martin Štěpánek). Člověk se může ve svém volném čase věnovat četbě odborných časopisů nebo jinému studiu (turista potápějící se na dovolené), ale může také vystudovat příslušnou školu (absolvovat potápěčské kurzy) a pohybovat se pod odborným vedením. S tímto náhledem souvisí také technická vybavenost ve smyslu výběru prostředků. Tak jako potápěč může vystačit s ploutvemi a brýlemi či může použít jiných technických prostředků (dýchací přístroje, keson), tak i běžný člověk je stavěn před různé volby, například zda dojít pěšky nebo použít auto, zda požívat mobilní telefon apod.

Nyní se dostáváme k prvkům volby vlastní cesty. Pokud proti sobě postavíme volné potápění a potápění s přístrojem, jsme u tématu, které lidstvo provází v celé jeho existenci. Technický pokrok je hnacím motorem vývoje lidského rodu. Od ovládnutí ohně přes první zbraně až k nejnovějším technologiím. Vývojová cesta lidstva je lemována objevy a vynálezy, o jejichž přínosu nemůže být sporu. To, spolu s nezvratností tohoto vývoje, poněkud zastiňuje skutečnost, že pokrok s sebou nese i negativní jevy. Nejlépe si to uvědomujeme u zbraní, jejichž neustálá zdokonalování představují velmi konkrétní nebezpečí. Skrytá hrozba (symbolika tu upomíná na název první epizody kultovní filmové série Hvězdné války) spočívá v tom, že lidská společnost se stále více vzdaluje svým kořenům a ztrácí vztah k přírodě. Návrat k přírodě je tématem velmi starým, neboť již odedávna si určitá část populace toto nebezpečí uvědomovala. Za touhou po romantice, jak ji přinášeli například Ralph Waldo Emerson či Ernest Thompson Seton, však stojí i vcelku oprávněný strach ze vzrůstající závislosti lidstva na technice.

Jeden ilustrativní a celkem fascinující případ bychom mohli uvést. Jedná se o počítačový virus. Zjednodušeně řečeno, chyba v počítačovém programu byla pasována na samostatně žijící organismus, chová se ve virtuálním světě jako skutečný virus, šíří se, mutuje a je léčen. V jistém slova smyslu je schopen napáchat škody srovnatelné s virem chřipky. Už takovéto srovnání samo o sobě je varováním, že člověku tu vyrůstá silná konkurence. Rychlost vývoje

počítačových technologií je ve srovnání s tempem fylogeneze obrovská. Skutečnost, že za vývojem nových technologií stále ještě stojí člověk, může znamenat mnohem méně, než bychom ještě před nějakým časem očekávali.

Po této odbočce se vraťme k vodnímu živlu a otázce volby. Příznivci freedivingu (volného potápění) většinou přešli k této formě potápění kvůli většímu sepětí s přírodou. Vlastně se vracejí k tradici lovců perel, pohyb je naprosto přirozený a kontakt s okolím těsný. Samotný Martin Štěpánek hovoří o zcela jiném vztahu podmořské fauny k potápěči, jenž není opatřen kuklou, bombami a nevypouští rušivé bubliny. (Freedivingový potápěč takovéto bubliny vypouštět může v případě, že je hrdinou komiksu). Zmínka o plavání s delfíny a aligátory je skutečně založena na autentickém vyprávění Martina Štěpánka. Tento způsob potápění má ovšem také své limity. Ani světový rekordman nevydrží pod vodou déle než něco málo přes osm minut, a tím je dán jeho akční radius. Kdo chce podrobně zkoumat podmořské jeskyně, ten se bez technických prostředků neobejde.

Zamítat potápění s dýchacími přístroji by bylo stejně pošetilé a nesmyslné, jako chtít po rodině jedoucí na desetidenní dovolenou do Chorvatska, aby cestovala pěšky. Zcela vyhraněné postoje jsou většinou populace cizí a ani ty nejlepší myšlenky, které neakceptovaly sílu přirozené tendence k průměrnosti, nikdy v historii nedokázaly ve větší míře prorazit. Jako alternativní forma ovšem freediving představuje (přenesen do obecné roviny) alespoň částečný návrat k přírodě. Konkrétně to může pro někoho jiného znamenat vypnout alespoň na chvíli mobilní telefon, místo sledování televizního seriálu vyrazit na procházku, namísto jízdy výtahem vyběhnout do schodů. Není to sice nic převratného, ale uchovává to lidstvu jakous takous naději, že zůstane lidstvem. Totiž, lidstvem ve své původní podstatě.

Klíčovým fenoménem pro podobnost o potápěči je hloubka. Potápěč je fascinován nekonečnými hlubinami vodní masy, tak jako zvědavý človíček je přitahován hlubinami lidského poznání a myšlení. V běžném jazyce používáme obrat „jít více do hloubky“, který znamená zaobírat se něčím dopodrobna a se skutečným zájmem. Oproti tomu se jindy setkáváme s lidmi povrchními, kteří dbají zejména na věci pomíjivé, jako je zevnějšek, majetek, sláva a podobně. Jsou podobní potápěči, který se s velkou pompou nasouká do módního oblečku a potom se prohání na mělčině těsně pod hladinou, aby spojil povrchnost jednu s povrchností druhou.

„Pouze povrchní lidé nesoudí podle zevnějšku,“ řekl mistr aforismů Oscar Wilde. Tento původem irský gentleman rád lidi šokoval a stavěl na hlavu otřepaná klišé. Rozbor jeho výroku by byl na delší, ovšemže zajisté filosofickou, diskuzi. Spokojme se zatím s obrázkem potápěče, který v nablýskaném žlutočerném neoprenu a s nejmoderněji tvarovanou bombou mizí v temných hlubinách.

My se vrátíme na břeh, abychom si vše promysleli a nabrali dech. Budeme ho potřebovat, protože pokud chceme proniknout do hloubky, musíme se mocně nadechnout. Nic není zadarmo, tam dole to člověka svírá ze všech stran. Je tam zima a také tma.

„Dozrál čas pro častušky a pro vstup do milicí,“ zpíval Karel Kryl v písni Zkoušky dospělosti. A nám nastává čas hesel. Naštěstí ne těch prvomájových, nýbrž vstupních. A narozdíl od Karla Kryla, který hovoří o trojhlavých neotázkách a čtyřhlavých odpovědích, my se pokusíme hledat víceméně dvojhavé odpovědi.

Představme si tři osoby. Jednou je potápěč, možná právě ten zmiňovaný, možná úplně jiný. Dále tu je student ve zkuškovém období a sportovec (atlet) v hlavní fázi tréninku. Nyní si vybereme několik symbolů z potápěčova prostředí a pokusíme se je transformovat na obdobné faktory pro zbývající dva jedince. Tato aktivita přímo volá po formě tabulky.

potápěč	student			atlet		
	<i>symbol</i>	<i>hodnocení</i>	<i>jiný návrh</i>	<i>symbol</i>	<i>hodnocení</i>	<i>jiný návrh</i>
voda	studium			sport		
hlubina	zkouška			závod		
žralok	fail = K.O.			zranění		
tlak vody	nervozita			trénink		
jeskyně	věda			diváci		
perla	kredit			vítězství		
ploutve	skripta			disk		
harpuna	počítač			oštěp		
další						
další						

Bohužel, tato tabulka se úplně nezdařila. Tedy, tabulka je jakžtakž v pořádku, ale s jejím obsahem je to horší. Některé symboly částečně odpovídají logice věci, u jiných je to ale problematické. Pro kreativního ducha to však nemusí znamenat velký problém. Cvik dělá mistra, nabízíme tedy poměrně jednoduché a nenáročné cvičení. Vychází mimo jiné ze skutečnosti, že testy studijních předpokladů, které jsou oblíbenou (pro studenty spíše častou) formou zjišťování schopností uchazečů o studium na různých úrovních, zahrnují podobný typ úkolů. Co se tedy po čtenáři chce? Ve sloupečku hodnocení se nabízí možnost evaluovat přesnost symbolu použitého pro studenta a atleta (pochopitelně ve vazbě na potápěče). K tomuto hodnocení použijme škálu od 0 do 10 bodů, kde 0 znamená, že symboly se zcela míjejí a 10 bodů značí jednoznačnou shodu v obou případech. Součet bodů se tedy může pohybovat v rozmezí 0–80 bodů (u studenta a taktéž u atleta).

Správný výsledek vám nikdo neprozradí, ale možná vás již tato aktivita vedla k zamyšlení. Kdo však chce kritizovat, měl by také nabídnout vlastní a pokud možno lepší řešení. Pokuste se, alespoň v případech, kde vaše hodnocení nedosahuje 8 bodů najít příhodnější symbol pro studenta či atleta.

A jestliže se motory vaší kreativity začínají zahřívát, můžete přidat další potápěčské rekvizity a aktualizovat je pro zbývající dvojici.

Mezitím se třeba po očku podíváme na kontrolní dotaz: proč jsme vybrali právě studenta a atleta? Nic složitějšího pro zájemce o filosofii sportu, takže zpět k tabulce. Můžete do ní psát, připisovat, škrtat, ovšem jen za předpokladu, že tato kniha je vaše a nikoli vypůjčená. Tímto vřele doporučuji knihu zakoupit pro vlastní potřebu. Máte-li za to, že se jedná o žert podobný tomu s diskem a oštěpem, budiž. Někdo by to ovšem koupit mohl. Nebo ne?

Všechny události popsané v tomto příběhu jsou autentické. Žádné postavy nejsou smyšlené a podobnost s událostmi nebo osobami skutečnými není náhodná. Autorem je autor.

Pozn. Pouze motto je smyšlené.

REPORTÁŽ PSANÁ NA OBRÁTCE

Motto:

Běh maratonský – kulturně-společensko-sportovní událost pořádaná na památku slavného vítězství Řeků na Peršany v bitvě u Marathonu roku 490 před naším letopočtem. Podle legendy běžel posel zvěstovat zprávu o vítězství do Athén, kde podlehl vyčerpání, jakmile splnil svůj úkol. Vzdálenost mezi Marathonem a Athénami, již musel zdolat, byla 42 kilometrů a 195 metrů. Na celém světě vybíhají dnes poslové, aby absolvovali tuto vzdálenost a, navzdory družicím a atomovým elektrárnám, zvěstovali světu, že dobrovolně podléhají vyčerpání a strastem.

(Československý sport, červen 1973)

Ranní blues

Sobota 17. října 1998

5 hodin 30 minut. Probouzím se a napouštím vanu. V deset hodin startuje tradiční pražský maraton ve Stromovce. Musím se dobře připravit. Snídám speciální potravinový doplněk zvaný BA od jedné nejmenované firmy.

5 hodin 40 minut. Nořím se do vany.

5 hodin 50 minut. Na dveře klepe moje starostlivá maminka a říká, že už bych měl jet. Směji se. Mám dost času.

6 hodin. Pokračuji v koupeli.

6 hodin 10 minut. Na dveře klepe moje starostlivá maminka a říká, že už bych měl jet.

6 hodin 20 minut. Pokračuji v koupeli.

6 hodin 30 minut. Je klid.

6 hodin 40 minut. Vylézám z vany.

6 hodin 45 minut. Míchám si speciální potravinový doplněk zvaný SE od jedné nejmenované firmy.

6 hodin 47 minut. Vypouštím vanu.

6 hodin 48 minut. Míchám si speciální potravinový doplněk zvaný AA od jedné nejmenované firmy.

On the road

6 hodin 55 minut. Usedám do rodinného automobilu Fiat 650 (126 – polská verze), bez dálniční známky.

6 hodin 57 minut. Dívám se na hodinky. Bleskurychle vytvářím časový rozpis cesty. O půl osmé musím být v Pelhřimově.

7 hodin 28 minut. Jsem v Pelhřimově. Získal jsem dvě minuty. Radostně se usmívám. Další cíl – ve čtvrt na devět musím být v Benešově.

8 hodin 11 minut. Jsem v Benešově. Získal jsem další čtyři minuty. Moje radost nezná mezí.

8 hodin 13 minut. Vjíždím do husté mlhy. Míjím ceduli, která upozorňuje, že brzy najedu na dálnici. Na dálnici nechci – nemám známku. Za jízdy otevírám autoatlas. Letmo přejíždím jeho stránky. Nemohu přibrzdit, abych neztratil cenný náskok.

8 hodin 20 minut. Mám v tom jasno. U Čerčan sjíždím z hlavní silnice. Do Prahy je to jenom kousek.

8 hodin 21 minut. Čerčany.

8 hodin 24 minut. Pyšely. Mlha houstne. Silnice se úží.

8 hodin 29 minut. Čtyřkoly.

8 hodin 31 minut. Lštění. Přejíždím Sázavu.

8 hodin 33 minut. Mlha je neproniknutelná.

8 hodin 36 minut. Přejíždím řeku. Asi Sázavu.

8 hodin 40 minut. Konečně první domy. Na ceduli čtu – Čerčany. Ztratil jsem dvacet minut, ale vím, kde jsem.

8 hodin 41 minut. Najíždím na dálnici.

8 hodin 45 minut. Zjišťuji, že mám poměrně dost času. Sjíždím z dálnice na exitu Všechromy. Mířím do Říčan.

8 hodin 46 minut. Jirka, David a Petr se scházejí ve Stromovce jako můj podpůrný a občerstvovací tým.

8 hodin 50 minut. Objížďka.

9 hodin. Říčany. Přibrzduji a otevírám dveře (nejde stáhnout okénko). Za jízdy se ptám asi padesátileté paní na cestu do Prahy. Ujišťuje se, že nejsem úchyl a posílá mě na vlak. Ptám se dál. Napotřetí jsem úspěšný.

9 hodin 10 minut. Opouštím Říčany.

9 hodin 15 minut. Přijždím do Uhříněvsi. Zácpa. Obhlížím řadu aut. Dostávám spásný nápad. Vydávám se boční uličkou do polí a vyhýbám se dopravnímu džemu.

Zlatá Praha

9 hodin 23 minut. Parkuji před zastávkou metra trasy B – Háje. Zamykám auto a s batohem na zádech zdolávám eskalátory.

9 hodin 26 minut. Čekání na soupravu metra je nekonečné. Trvá 48 sekund. Stále ještě existuje teoretická naděje, že stihnu start.

9 hodin 30 minut. Otvírám batoh a převlékám si tričko. Metro je plné lidí. Dvě dívky vedle mne se překvapeně smějí.

9 hodin 31 minut. Převlékám si ponožky. Dívky se pobaveně smějí.

9 hodin 32 minut. Převlékám si trenýrky. Dívky se smějí poněkud zaraženě.

9 hodin 34 minut. Dokončuji poslední úpravy výstroje a dopřávám si doušek speciálního nápoje zvaného SE od jedné nejmenované firmy. Rozkládám před sebou plán Prahy a hledám Stromovku.

9 hodin 37 minut. Nacházím Stromovku. Marně však hledám trasu metra.

9 hodin 38 minut. Zjišťuji, že plán pochází z roku 1972.

9 hodin 39 minut. Oslovuji muže stojícího vedle mne a ptám se ho na cestu. Vystupuje.

9 hodin 41–43 minut. Oslovuji další cestující.

9 hodin 48 minut. Sympatická, sportovně vyhlížející dáma asi kolem sedmdesátky se mě ujímá. Slibuje, že mi ukáže cestu.

9 hodin 49 minut. Přitahuji řemeny batohu.

9 hodin 50 minut. Vystupujeme na zastávce Vltavská. Moje průvodkyně drží tempo 6 minut na kilometr.

9 hodin 51 minut. Tak to je Praha – matka měst. Kolik lidských osudů jen tato místa pamatují.

9 hodin 52 minut. Běžím – směr nádraží Holešovice. Tlačím tempo na 4:30 na kilometr. Víc mi batoh nedovoluje.

A je to!

9 hodin 58 minut. Vbíhám do Stromovky. Kde je start?

9 hodin 59 minut. Na opačném konci parku.

10 hodin. Běžím směrem ke startu.

10 hodin 04 minut. Potkávám první běžce.
10 hodin 09 minut. Konečně se dostávám do prostoru startu. Vidím Jirku, Davida a Petra. Jsou překvapeni.
10 hodin 10 minut. Odkládám batoh.
10 hodin 15 minut. Vybíhám na trať se čtvrt hodinovým zpožděním – mimo soutěž. Nasazuji tempo 3:55 na kilometr.
10 hodin 24 minut. Zjišťuji, že jsem zabloudil. Pořadatelé po odběhnutí prvního kola, které vedlo jinou trasou, smazali šipky.
10 hodin 28 minut. Klušu směrem ke startu.
10 hodin 35 minut. Vybíhám podruhé na trať závodu – opět mimo soutěž. Stále držím tempo 3:55 na kilometr.
10 hodin 41 minut. Zjišťuji, že jsem zabloudil. Z diváka, který mi poradil, kudy běžet, se vyklubal vášnivý botanik.
10 hodin 42 minut. Skupinka běžců mi upřesňuje trasu.
10 hodin 56 minut. Probíhám metou pět kilometrů.
12 hodin 02 minut. Před chvilkou jsem dokončil dvacátý první kilometr a blížím se půlce závodu. Marně však hledám obrátku. Místo toho se přede mnou tyčí monumentální konstrukce areálu, který naše generace znala jako Park kultury a oddechu Julia Fučíka. Rozhoduji se takřka okamžitě. Brzdím a podrážky mých bot skřípou o asfalt. Uvolňuji dvojitý uzel na svých tkaničkách a usedám do trávy. Krůpěje potu ještě kanou na papír a tužka se v mých prstech horečně chvěje. Ale co – takových maratonů ještě bude. Mne nyní čeká důležitější úkol: Reportáž psaná na obrátce.

V PROUDU TERMITŮ

Živá řeka

Na kraji mýtiny se objevil černý pruh. Z lesa se jako láva vyvalila obrovská řeka – živá řeka – mravenců. Miliardy a miliardy termitů v pohybu! Vše zelené mizelo jakoby spáleno pod silnou vrstvou jejich těl.

Takto popisuje spisovatel a světoběžník Otakar Batlička v povídce *Živá řeka* setkání s termity v oblasti porůčí Amazonky. Obrovské množství těchto tvorů devastuje všechno živé a zastavit jejich pochod dokáže jenom oheň nebo voda. Vytrvalým tempem postupují tito drobní jedinci řadu dní a přinášejí zkázu svému okolí.

Pokud jde o zoologické začlenění, pak termiti představují samostatný řád hmyzu Isoptera a jejich podobnost s mravenci je pouze vnější. České označení všekazi dotvrzuje, že zkazky o jejich ničivosti je třeba brát vážně.

Važme si svých happyendů

Lidem, kteří s oblibou používají slov cizího původu, aniž by přesně znali jejich význam, bývá někdy určeno varování: „Nepoužívejte cizích termitů“. Záměnou slovíčka „termín“ a „termit“ se tak názorně poukazuje na komičnost podobných omylů. Nedávno jsem například v rádiu slyšel, že kukuřice je „důležitá komunita“, přičemž mluvčí měl zřejmě na mysli komodita. Byl na tom podobně jako jeden můj známý, který rozvášněně tvrdil, že Alantida byla nepochybně sedmým „kontingentem“. Nejmenovaný učitel branné výchovy nám v osmdesátých letech s vážnou tváří vysvětloval, že největší nebezpečí hrozící od imperialistů se jmenuje „pátá kolena“. A konečně můj též nejmenovaný spolužák zcela logicky omlouval své nedostatky drobným zdravotním „happyendem“.

Takováto práce s termíny je zdrojem mnoha humorných situací. Často jsou tyto záměny pro mluvčího nepříjemné, protože ostatní se baví na jeho účet. Člověk je však tvor omylný a podobné drobnosti by měl brát s rezervou. Existuje dokonce určitá komunita (či snad komodita?), jejíž členové se podobným způsobem královsky baví. Například, na místo výrazu „faux pas (čti fópá), který znamená v lepší společnosti cosi jako trapas, používají slovo „foyer“ (čti foajé), které má původně velmi

odlišný význam. Nezasvěcení posluchači jsou z toho často velmi zmateni a pochybují střídavě o inteligenci mluvčích a o své vlastní. Ve skutečnosti znalost podobných výrazů není dána inteligencí, ale spíše sečtělostí. Važme si tedy svých drobných *happyendů*, zejména pokud nepředstavují nadměrné společenské či zdravotní *rizoto*.

Verba docent

Vědecký jazyk, tedy i jazyk filosofický, se bez existence odborných termínů neobejde. Naopak je na nich mnohdy postaven. Odborné vyjadřování používá zhusta výrazů mezinárodně srozumitelných, často latinského, francouzského či anglického původu. To je dáno historicky jednak tím, že odborná slovní zásoba svým rozsahem značně převyšuje tu běžnou v jednotlivých jazycích, jednak tím, že v minulosti byla potřeba komunikace mezi specialisty na jednotlivé obory podmíněna používáním společného jazyka. Vzniklo tu tedy něco jako „vědecké esperanto“. Výchozím jazykem v přírodovědných oborech byla zejména latina. V moderních a nově se vyvíjejících vědách je to dnes především angličtina (zejména díky rozvoji počítačových technologií).

Znalost odborné terminologie je nezbytnou součástí orientace v dané problematice. Pro každého, kdo se seznamuje s novými poznatky či proniká do nových vědních oborů, je potřeba zvládnout užívanou terminologii stejně nezbytná, jako ovládnutí slovní zásoby při učení se novému jazyku. Nyní bychom však měli jasně uvést, proč se tímto tématem zabýváme v rámci samostatné kapitoly. Filosofický jazyk je pro běžného čtenáře těžký a výrazy, které se v běžných souvislostech používají zřídka nebo vůbec, se jen hemží. Je jisté možno říci, že u mnoha technických vědních oborů nacházíme odborných termínů ještě více. Rozdíl spočívá zejména v tom, že ve filosofii (to platí i pro řadu společenských věd) dominují především výrazy abstraktní. Zachycení a ukotvení abstraktních výrazů je mnohem náročnější proces než ovládnutí výrazů konkrétních, které si můžeme spojit s určitým jasně definovaným předmětem.

Žal se odkládá, změna termínů

Ponechme nyní stranou, zda některé terminologické lahůdky nejsou poněkud samoučelné a zda pouze nepředstavují jakési „vznešenější“ vyjádření pro pojmy a situace, jež by se daly popsat

běžnějšími prostředky. To bychom se pouštěli na tenký led, protože leccos v této oblasti je dlouhodobě etablované a podléhá určitým nepsaným pravidlům. Tak jako jsme se v jedné z předchozích kapitol pokusili (se značnou dávkou ironie) zdůvodnit smysluplnost termínu černobilizace, teď bychom vlastně celou problematiku černobilizovali, kdybychom obecně napadali nadužívání přísně vědeckých termínů. Odborná terminologie vědních oborů má vždy svá specifika a každý, kdo se chce v daném oboru orientovat, je musí dříve či později akceptovat.

Jak již bylo řečeno, tato brožura by měla být jakousi upoutávkou na cestu do světa filosofie sportu. A zde jde právě o tuto vstupní fázi, která by měla zahrnovat motivační složku. Je potřeba říci, že filosofický jazyk může svou komplikovaností působit na některé jedince poněkud odrazujícím způsobem. Právě této skutečnosti se týká smysl sdělení celé kapitoly. V podstatě se jedná o jakýsi haló efekt. Vycházíme ze skutečnosti, že ne každý, kdo se seznámí se základy filosofie sportu, bude své poznatky dlouhodobě dále prohlubovat. Alespoň pro většinu takovýchto jedinců by však měly být nastaveny podmínky tak, aby ti, kdo mají přinejmenším nějaký zájem, byli co nejvíce motivováni k tomu dozvědět se více.

Nad horú svítá

Vlastně tu existují dvě možnosti, jak podobnou motivační strategii realizovat. Připomíná to známé rčení o Mohamedovi a hoře. Je možné do jisté míry přiblížit horu k Mohamedovi. O to se tato publikace pokouší. Například volbou jazykových prostředků či formou stylizace. Proto zde nacházíme příběhy typu reportáže, alegorie, různá přirovnání a anekdotické vložky. Možnosti takovéto operace jsou ovšem vždy poněkud omezené, protože střet s realitou je možno takto poněkud oddálit, především je možno se na něj připravit, ale není možno se mu vyhnout.

Nezbývá tedy než také přiblížit Mohameda k hoře. A dříve než se Mohamed dostane na úbočí, musí si poradit se záludnostmi úpatí hory, jakkoli to na první pohled vypadá snadné. Co tedy poradit těm, kteří stanou na úpatí a rozhodují se, zda vyrazit na strastiplnou cestu vzhůru, či zda dát přednost orientálním lázním v údolí. Určitě bude potřeba vzít patřičnou výzbroj a výstroj a zásoby jídla a pití. Dále bychom chtěli doporučit dostatek sebevědomí a současně pokory. Umění zkombinovat sebevědomí s pokorou je vůbec klíčem k úspěchu v řadě životních

situací a my bychom rádi zakončili tuto kapitolu skromnou radou, jak toto skloubení provést v oblasti, o níž je v předchozích řádkách řeč.

Nepopularita zvědavosti

Člověk je obecně zmítán nejistotou, jež se ho zmocňuje při setkání s něčím neznámým, těžko definovatelným a neuchopitelným. Tato nejistota se projevuje u různých jedinců různými způsoby. Může to být agresivita, úzkost, strach nebo přílišná žvanivost. Někomu snad může připadat zvláštní, pokud se pokusíme přirovnat setkání s aligátorem v amazonském pralese k četbě filosofického traktátu, ale pro řadu lidí je působení stresujících vlivů velmi podobné.

Je potřeba notné odvahy povstat a říci „Já tomu nerozumím. Můžete mi to, prosím, vysvětlit?“. Dle mé zkušenosti dochází k formování společenského modelu, v němž považujeme podobné reakce za víceméně zvláštní, zejména na základních a středních školách. Řada lidí učiní s podobným vystoupením nepříjemnou zkušenost. Nesetkává se často totiž s pochopením spolužáků. Ti zhusta také problému nerozumějí, ale jednak považují za ztrátu času něco zjišťovat, jednak jim to přijde poněkud „šprtácké“. Dalším problematickým subjektem je učitel, který nemusí být vždy v obraze natolik, aby dokázal problém uspokojivě vysvětlit a považuje tudíž dotaz za útok na svoji osobu. Většina lidí tedy po nějakém čase dospěje k určité formě rezignace a přijímá informace „průtokovým“ způsobem. V záplavě nových poznatků si potom vybírají to, co jim přijde zajímavé a alespoň zčásti srozumitelné.

Nedopadnete tak jako Škrhola...

Jak tedy formulovat onu avízovanou radu na závěr. Doporučujeme nedat se zmást zdánlivou pohodou okolní masy, která se tváří, že všemu, co je jí předkládáno, dokonale rozumí. Doporučujeme ptát se a ptát se, dokud nebudeme mít pocit, že všechno, co je nám předkládáno, má nějaký smysl a že my tomuto smyslu rozumíme. Je to vykoupeno tím, že tempo vstřebávání poznatků se značně zpomalí, ale jeho rychlost je v případě nepochopení problému stejně jenom zdánlivá. Chtěli bychom doporučit aktivní přístup k filosofii, To znamená, že pokud jsou nám servírovány nové termíny, měli bychom se pokusit pochopit jejich význam, což je většinou možné hlavně na příkladech a konkrétních situacích, právě vzhledem k abstraktní povaze těchto pojmů.

Druhá rada se týká aktivního používání odborných výrazů. Doporučujeme jimi spíše šetřit a vyhýbat se všem, o nichž si nejsme zcela jisti významem a možností zařazení do kontextu. Ušetříme si tím celou řadu trapných situací, které se v lepším případě odbudou smíchem na náš účet, častěji však škodolibou zábavou typu „o nás bez nás“. A pokud máme pocit, že odborné termíny jsou nezbytné, důkladně si je nastudujme. Jak zpívá Jiří Suchý: „Nedopadnete tak jako Škrhola, nebudou vás považovat ...“

DEČERNOBILIZACE GLADIÁTORA FAUSTA

Co se tentokrát nevešlo

Na úvod poslední kapitoly je třeba zmínit dvě témata, která jsou pro filosofii sportu velice důležitá. Jejich obsáhlost je takového rázu, že každé z nich bylo, je a bude dostatečně široké pro samostatně orientované práce. Pouhý úvod do této problematiky je námětem další publikace, o které uvažujeme a která by měla být poněkud jinak koncipovaná..

Jedním z těchto témat je komerce pronikající do sportu a tím druhým užívání nedovolených podpůrných prostředků. Provázanost obou problémů je takového rázu, že není od věci pojednat o nich společně. Na začátku se vraťme do historie. A posuneme se v čase ještě před římské gladiátory, do antického Řecka.

Kalokagathia

Popisovat historické a společenské podmínky vzniku myšlenky kalokagathie, jakož i její princip, to bychom skutečně začínali od Adama. V doporučené literatuře jsou příslušné informace dostupné, takže kdo již trochu pozapomněl, může svou paměť oživit. Že se jedná o harmonii rozvoje osobnosti ve sféře duševní i tělesné, to dá patrně dohromady i laik. Zaměříme se na některé aspekty, které mají filosofický podtext a souvislost s problémy v této knize již naznačenými. Ideál harmonického rozvoje osobnosti, tedy její fyzická, psychická, ale také morální kultivace měl v minulosti svůj praktický význam. Bez vysoké fyzické zdatnosti bylo uplatnění jedince v určitých historických obdobích velice problematické. Stejně tak, vysoká intelektuální úroveň dávala často dobrou příležitost sociální úspěšnosti. Na druhé straně, umění být v pravý čas na pravém místě, mít tu správnou stranickou příslušnost a říkat to, co se žádá, se cenilo vždy. Na popularizaci ideálů kalokagathie měly značný vliv novověké myšlenkové proudy, které vycházely z renesance, a samozřejmě vše, co se událo ve spojení s obnovením olympijské myšlenky koncem 19. století.

Opět se dostáváme k rozvoji civilizace, který dospěl tak daleko, že kvalitní fyzická kondice je spíše jakýmsi rozmarem než obecnou nutností. Tlak na fyzickou zdatnost populace je, pokud jde o obecně

fungující mechanismy, nižší než v minulosti. Vzhledem k tempu vývoje společnosti je jisté, že se bude nadále snižovat.

Jak se to tedy má s pohybem, kterému se lidský jedinec věnuje pro radost a pro celkovou kultivaci své osobnosti?

Krátce o orientaci na prožitek

V odpovědi na předchozí otázku bychom zřejmě museli připustit, že takovýto pohled na pohybové aktivity je spíše výsadou menšiny. Naštěstí se objevují nové možnosti a ty poněkud vyhlídky zlepšují. V souvislosti s tímto chápáním pohybu se dnes často hovoří o dvou základních pohledech – orientaci na výkon a orientaci na prožitek. O tom, že nastává čas, kdy se výrazně začne prosazovat orientace na prožitek, se hovoří již od počátku 90. let minulého století. Celá řada konferencí a seminářů se v posledních patnácti letech zabývala tímto tématem. Omezený prostor, který mu v této publikaci můžeme věnovat, bychom rádi vyplnili konkrétními projevy orientace na prožitek. Typickou ukázkou vlivu této orientace je prudký rozvoj některých sportů jako je snowboarding či paragliding. Alespoň na čas tu převládá radost ze sportovního zážitku nad radostí z vítězství nad soupeřem. V mnoha sportech se začínají objevovat formy, které bývá zvykem označovat jako free-ridingové (lyžování, snowboarding, cyklistika). Obecně se dají popsat jako trend, kdy se aktéři vyhýbají nalajnovaným trasám a hledají vlastní cesty. To se může týkat výkonnostního sportu. Ovšemže také turistický výlet na kolech po restauracích Vysočiny je pohybovou aktivitou zaměřenou na prožitek. S prožitkovým chápáním pohybu se tedy můžeme setkat na různých úrovních. Je zřejmé, že rekreační forma pohybu je pro prožitek jako stvořená.

Krátká odbočka směřuje k doporučené literatuře. Ideálním spojením pohybových a společenských aktivit je vodní turistika. Zdeněk Šmíd ve své knize Proč bychom se netopili aneb Vodácký průvodce pro Ofélii ukazuje velmi čtivou formou krásy vodáckého sportu. Vodáckou filosofii tu můžeme studovat plnými doušky. Pokud jde o formy pobytu v přírodě, u nás je popularizoval například Jaroslav Foglar a další autoři s vazbou na trampské, skautské a junácké hnutí. Za zmínku stojí určitě prapůvodní zdroj těchto aktivit, učení woodcraftu (lesní moudrosti), které propagoval americký přírodovědec a spisovatel Ernest Thompson Seton. V duchu těchto tradic probíhají dnes různé prázdninové školy a další programy pro děti i dospělé. Z těch největších propagátorů prožitkové formy pohybu bychom mohli zmínit Českou obec sokolskou, Klub

českých turistů, ale také řadu dalších organizací, jejichž výčet přesahuje prostor tohoto odstavce.

Na skok k orientaci na výkon

Není to ovšem tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Ukažme si to na konkrétním příkladu. Autor textu se velmi často pohybuje v prostředí amatérských závodů v přespolním běhu, běhu na lyžích a triatlonu. Jedná se například o devatenáctidílný seriál běhů mino dráhu Běžec Vysočiny, triatlonový pohár Běžce Vysočiny, Jihočeský pohár v triatlonu apod. Zde je výkonnost a trénovanost účastníků velmi různorodá (spektrum závodníků je skutečně velice pestré, jak pokud jde o výkony, tak i co se týká věku). Určitě stojí za zmínku skutečnost, že v soutěživosti si mnoho jedinců nijak nezádá s profesionály. I závodníci na relativně nižších výkonnostních úrovních jsou ochotni nechat na trati úplně všechno. Také dlouhé debaty, o tom, kdo se od loňska zlepšil a o kolik, jsou velice časté. A pokud amatérskému běžci omylem pořadatelé spletou čas, řeší se to v příspěvcích na příslušných internetových serverech třeba i celé měsíce. Důležité je říci, že úroveň výkonů, kterou bychom mohli označit jako absolutní (tedy hodnota času na určité trati) nehraje vůbec žádnou roli v tom, jak vážně závodníci své výkony berou.

Amatéri a profesionálové

Rozhodně tu nechci nijak zlehčovat důležitost dosažených výkonů pro členy komunity rekreačních sportovců. Sám se cítím být jejím členem. Pouze se tu ukazuje, že dělení na sport prožitkově a výkonově orientovaný musí počítat s tím, že poměrně často se obě formy prolínají. Na celou záležitost se dá podívat jiným úhlem pohledu.

Jedná se o dělení na amatérismus a profesionalismus. Amatér se zabývá pohybovými aktivitami ve svém volném čase, profesionál v rámci své pracovní náplně. Profesionál má většinou pro danou aktivitu mnohem lepší předpoklady a následně také podmínky. Těžko si dokážeme představit, že by u profesionálního sportovce nepřevládala orientace na výkon. Na druhé straně, bez prožitku z podařeného výkonu (či třeba vítězství) se rychle ztrácí motivace. Amatér se věnuje pohybové činnosti ve svém volném čase a má tedy mnohem volnější výběr. Předpokládá se, že ho pohyb těší a má z něj příjemný prožitek. Ovšem, například ve sportech, o nichž byla řeč, si drtivá většina amatérů klade

určité cíle a celá řada z nich si vytváří podrobnější či méně podrobné tréninkové plány. Součástí těchto plánů jsou pochopitelně i výkony, jichž hodlají závodníci dosáhnout.

Mr. A Miss Univerzál

V této souvislosti si (z titulu duchovního otce) dovolím zmínit jednu konkrétní aktivitu, která se v praxi pokouší oživit myšlenky kalokagathie. Jde o projekt Univerzál (celý název nalezneme v titulu podkapitoly), jenž v Jihlavě běží s dvouletou přestávkou od roku 1995. Univerzál je celoroční etapovou soutěží. Skládá se z individuálních pohybových aktivit (např. atletika, silový víceboj, běh na lyžích, triatlon, kuželky, dále z turnajů týmů a dvojic (volejbal, florbal, basketbal) a duševně zaměřených disciplín (šachy, testy IQ, piškvorky, go). Tato soutěž je otevřena veřejnosti a je pořádána pod záštitou Gymnázia Jihlava. Každoročně se jí zúčastní mezi třemi a čtyřmi stovkami závodníků. Celou soutěž se snažíme držet stranou komerční sféry. Ve svých regulích se tato aktivita hlásí k odkazu Pierre de Coubertina a k jeho heslu „není důležité zvítězit, ale zúčastnit se“. Motivace účastníků je vedena v duchu „nikoli přijít vyhrát disciplínu, která mi jde, ale přijít si vyzkoušet to, co jsem nikdy nedělal“. Samozřejmě, že v rámci Univerzála se soutěží, a to velice usilovně. Bodovací systém je díky bohatým zkušenostem poměrně sofistikovaný a bojuje se tu skutečně i o setiny bodu. Během sezóny se ovšem často vytvářejí nová společenství lidí, jejichž další aktivity přesahují rámec soutěže. Společně strávený čas tak dává lidem příležitost k seznámení se s jinými podobně zaměřenými nadšenci. Takže se tu objevuje jakási kulturně-společenská stránka projektu. Ti, kteří ráno vstávají dříve, aby se mohli podívat na výsledky předchozí etapy, by sami těžko odpovídali na otázku, zda u nich převažuje orientace na výkon či na prožitek.

Obhajoba amatérismu

V rámci projektů spojených s organizací soutěže Univerzál se také snažíme o jakousi rehabilitaci amatérismu. Vrátime-li se k odkazu obnovení ideálu olympijských her, nijak nás nepřekvapí, že zpočátku byli všichni sportovci zúčastnění na OH amatéři. A pokud se stalo, že nějaký sportovec projevil, byť i nepatrně jako profesionál, byl bez milosti z her vyloučen. Např. americký atlet Jim Thorpe (později vynikající

baseballista) krátce pobíral v nižší baseballové lize příspěvek na stravu, což stačilo v roce 1912 na OH ve Stockholmu k jeho dodatečné diskvalifikaci.

Na toto pojetí je třeba nazírat v kontextu doby (pro méně zasvěcené – trvalo mnoho desítek let, než se omezení ohledně profesionálů z olympijských regulí zcela vytratila). Mladší generaci dnes připadají podobná omezení jako zcela absurdní. V současnosti ovládla sportovní dění na nejvyšší úrovni (včetně OH) komerce. Sportovní hlediska musejí ustupovat zájmům sponzorů, neboť jak říká velmi staré rčení „obchod je obchod“. To je ovšem téma na jinou debatu.

Vraťme se zpět do počátků novodobého olympismu. Řečeno poněkud pateticky, rytíři sportu se utkávali v ryze amatérském soutěžení, zatímco placení nádeníci nebyli hodni toho, aby se mohli k jejich ušlechtilé zábavě připojit. Jedná se o vcelku extrémní způsob chápání. Ovšem ten současný stojí na druhém pólu. „To bylo neuvěřitelně amatérské“, říkáme, pokud se někomu něco opravdu nepovedlo. Naopak, řekneme-li: „Tos udělal profesionálně“, znamená to velkou chválu. Jistě, mohli bychom hovořit o profesionalitě jako takové, která není vázána na oblast sportu. Termíny amatér a profesionál však ze sportovního prostředí vycházejí a jsou s ním spjaté.

Smyslem předchozích řádků je vrátit hrdost termínu amatér, aniž bychom jej přitom povyšovali nad výraz profesionál. Oba dva (termíny i sportovci) mohou docela dobře existovat vedle sebe. Tím se konečně postupně dostáváme k závěru kapitoly.

Dečernobilizace gladiátora Fausta

V této knize jsme přirovnávali sportovce ke gladiátorům a faustům (o dalších příměrech nemluvě). Nyní chceme ukázat, že součástí našeho světa jsou nejenom všichni gladiátoři, faustové, amatéři a profesionálové, ale i mnozí další a že parafrázujeme-li uvedenou píseň Jaromíra Nohavici, na Zemi je místa dost.

Mnohdy jsou sportovci stavěni do role gladiátorů, kdy musí smést své soupeře, aby získali smlouvu na další sezónu. Někdy se musejí stěhovat podle pokynů svých zaměstnavatelů a ani si nemohou příliš vybírat. Často si nevybírají ani svého soupeře. A velice často jsou závislí na přízni diváků, kteří jim drží palec vzhůru či dolů.

S nabídkou jak zlepšit výkonnost za nimi přicházejí nejrůznější Mefistofelové a zdaleka nejde jen o nepovolené podpůrné prostředky. Tu a tam se Mefistofeles zjeví s opačným požadavkem a chce, aby

sportovec v zájmu budoucí slávy a jakýchsi „kapříků“ svůj výkon momentálně zhoršil. To už je spíše pro silnější žaludky.

Tak jako Faust, tak jako gladiátoři musejí se úspěšní sportovci potýkat se závistí a nevraživostí ze strany těch průměrných, těch kteří nikdy gladiátory ani fausty nebudou. Ovšem tak jako Mefistofeles, jsou tito průměrní neviditelní, nesmrtelní a věční.

Všechny popsané jevy však můžeme zaregistrovat mezi manažery, umělci a v mnoha dalších profesích. Jsou spjaté s vývojem společnosti jako takové a nelze očekávat, že sféře sportu se vyhnou.

Jak již bylo ukázáno v předchozích podkapitolách, soutěživost je základní lidskou vlastností a těžko lze očekávat, že se jí lidstvo zbaví. Proto tu vedle sebe vždy budou existovat formy pohybové aktivity založené na radosti z pohybu a na opětování výzvy. Vrcholový a výkonnostní sport potřebují především diváky. Celá řada z nich má zkušenosti se sportem na rekreační úrovni. Skutečnost, že fotbal je jedním z celosvětově nejoblíbenějších sportovních fenoménů, je do jisté míry dána také tím, že na každé vesnici je fotbalové hřiště (není zcela podstatné, co je příčinou a co následkem, neboť ovlivňování je obousměrné).

Rekreační sportovci potřebují vzory, už jenom proto, aby věděli, jak má vypadat pohybový výkon, o nějž se snaží. Nové technologie, vyvíjené pro vrcholové sportovce, umožňují i rekreačním sportovcům užít si mnoha dříve nedostupných činností.

Symbióza mezi rekreační a vrcholovou formou pohybových činností určitě existuje. V době virtuálních vlivů a manipulace s veřejným míněním je samozřejmě složité předpovídat další vývoj. Zatím stále ještě existuje lidská zodpovědnost za konkrétní činy. V lidské společnosti nacházíme jedince různých povahových vlastností a morálních kvalit. Prostředí sportu odráží situaci, v níž se nachází celá společnost.

Někdy příště

Jak již bylo řečeno v úvodu kapitoly, aktuální problémy současného sportu budou jedním z témat další publikace. Ta by mohla být pojata poněkud odlišným způsobem a mimo jiné bychom se v ní také chtěli zabývat zdravotními dopady pohybových činností na člověka, aktivním odpočinkem a dalšími pozitivními momenty pohybu na člověka.

ZÁVĚR aneb OBRANA DIALOGEM

Dialog je prostředkem pro filosofická pojednání velmi vhodným, neboť v rámci této formy jsou kladeny otázky (jedná se o základní filosofickou operaci) a na následné odpovědi je možno bezprostředně reagovat. V případě, že se odpověď jeví jako nedostatečná, lze téma dodatečným dotazem (řečeno sportovní terminologií) vrátit do hry.

Dialogu (konkrétně ve formě otázek a odpovědí) s oblibou užíval například Sokrates. V hodinách logiky užíváme jeho dialogy poměrně často. K mým oblíbeným patří dialog mezi Sokratem a jeho žákem na téma definice stolu. Sokrates systematickými dotazy vyvádí žáka z původního sebevědomého postoje a dokazuje mu, že najít odpověď na zdánlivě banální otázku, co je to vlastně stůl, není zdaleka tak jednoduché, jak se zpočátku stálo. Ponaučením pro žáka je, že zatímco zpočátku chtěl se Sokratem sebejistě diskutovat o abstraktních termínech jako je pravda nebo víra, na konci dialogu skromně připouští, že není schopen říci, co je to stůl.

Už z toho důvodu, že forma rozhovoru v této publikaci jinak chybí, jeví se jako zajímavé použít ji na místě závěru vysvětlujícího některé motivy a cíle publikace. Dialog je veden mezi autorem (A) a oponentem (Z.Č.). Tímto oponentem byl pravděpodobně Zdeněk Čermák, ale v určitých pasážích to vypadá spíše, že jím byl Zbyněk Černý. Dalším možným výkladem je, že zkratka Z.Č. znamená zvědavý čtenář. To již ponecháme na zvědavosti patřičného čtenáře.

Úvodní dotazy

Z.Č.: Na úvod víceméně obecný dotaz. Není tato kniha málo filosofická?

A: Svým způsobem tomu tak je. Důvodem je to, že se jedná o vstup do tématu. A to vstup z poněkud jiné strany, než je běžné. Je tedy potřeba posbírat jednotlivé nitky (kterými jsou různé oblasti lidského konání – kultura, historie, etika, psychologie) a na konkrétních situacích, jež jsou většině čtenářů blízké, pomalu tyto nitky splést do jakýchsi pramenů, které již představují filosofická témata.

Z.Č.: To mi právě přijde trochu problematičné. Jako kdyby se tu honilo příliš zajíců najednou.

A: Opět souhlasím. Je ovšem třeba vidět základní cíl, který jsme si stanovili. Tím je motivace čtenářů k zájmu o jednotlivá témata. Ne každé téma bude pro každého jedince stejně zajímavé a my bychom měli do jisté míry představit jakýsi (ačkoli určitě ne vyčerpávající) přehled těchto témat.

Z.Č.: S tím se ovšem pojí jakási mělkost ve zpracování těchto témat.

A: Je otázkou, kde začíná mělkost. Hloubka (tak jako množství) je pojem relativní. Dle mého názoru je (užiji termín, který oživil naše soudní síně) v tomto případě větší než malá. Do těch největších filosofických hloubek se tato publikace nepouští. Není to ostatně možné vzhledem k jejímu rozsahu a množství témat. A především, není to také tak úplně účelem. Jak již bylo řečeno, jedná se o úvod do tematiky.

Z.Č.: V některých kapitolách jsou čtenářům pokládány otázky, které nejsou zodpovězeny. Trochu to připomíná školní učebnice.

A: Já bych tuto podobnost příliš nezdůrazňoval. Jedná se o základní moment lidského poznání. Člověku jsou předloženy určité informace a on je vstřebává. V momentě, kdy začne o těchto informacích nezávisle přemýšlet, přicházejí otázky, které s daným tématem souvisejí. Řečeno hodně zjednodušeně – vědec se zaměřuje na hledání odpovědí, filosof v první řadě klade otázky. I on hledá odpovědi, ale na rozdíl od vědce pokládá i takové otázky, na něž odpovědět nelze, nebo které skýtají mnohem více variant odpovědí. Otázky na konci některých odstavců mají stimulovat čtenáře k hledání odpovědí, ale také k formulování dalších otázek. Rozhodně na ně nelze jednoznačně odpovědět. Tím se liší od vědomostního kvízu, kde můžeme (jediná) správná řešení nalézt na poslední straně.

O formě

Z.Č.: Již byla řeč o tematické roztržitosti. Mám však pocit, že také stylisticky se jedná o prapodivnou směsici epicky laděných příběhů, úvahových prvků a anekdotických zkratk. Také se tu střídají osobní a neosobní postoje a jednotné a množné číslo první osoby.

A: Tak nějak to bude. Neustále stejný způsob vyjadřování má uspávací účinek. Pestrost výrazových prostředků by naopak měla

působit osvěžujícím dojmem. Poslání publikace je v první řadě motivační. Pokud bude navíc alespoň v některých místech a některými čtenáři shledána zábavnou, není to na závadu. Určitě tím ztrácí přísně vědecký charakter, ale k tomu se primárně ani nehlasí.

Co se týká formálního vyjádření osobních postojů, je vybíráno značně intuitivně. Za normálních okolností se držím(e) plurálového tvaru. Tedy „my“. To je standardní forma (znak jisté pokory). Občas se jeví jako vhodné podívat se na problém z nadhledu, potom lze hovořit neutrálně o autorovi. V práci tohoto typu však někde není možné nepřijmout ryze osobní zodpovědnost a plurálový či neutrální tvar by mnohdy působil komicky. Nastupuje tedy ego, případně alter ego (Z.Č.). Mohu však slíbit, že na třetí ego v této publikaci nedojde.

Zde původně Z.Č. uvedl: „Proč zrovna já mám být druhým já a ne prvním? Opravte to!“ Nakonec však byla tato poznámka vyškrtnuta jako irelevantní. První já jsem já.

Z.Č.: Rovněž samotné použití jazykových prostředků je nevyvážené. Někde je obsah zhuštěný a v jedné větě je skryto několik nápadů a odboček, jindy je text rozvláčný a těžkopádný.

A: Filosofický jazyk je obecně pro běžného čtenáře složitý a často může skutečně působit těžkopádně. V určitých chvílích není příliš zbytlí. Pokud se pokusíte některou pasáž, která na Vás působí rozvlekle, zkrátit, možná s překvapením zjistíte, že to bude na úkor přesnosti myšlenek. Tam, kde by text mohl působit hodně únavně, je alespoň rozsekán do odstavců, jejichž názvy by měly jednak pomoci při pochopení sdělení, jednak jej oživit jiným úhlem pohledu. Ne ze všeho se dá udělat zkratka a ne vždy se dá použít anekdotická pointa. Ovšem, právě tato místa by měla být jakýmsi oázami v poušti. Pěkně to říkal spisovatel Jaromír John, když tvrdil, že vtip je bonbónek, který se čtenáři tu a tam předkládá jako odměna za jeho pozorné čtení.

Ještě k těm odbočkám. Pokaždé působí poněkud rušivě, ale je to způsob výpovědi, na nějž se dá do jisté míry zvyknout. Vždycky jsem se vyjadřoval touto formou a myslím, že má své kouzlo. Snažím se však vyhnout jejímu nadužívání.

Z.Č.: Odkazy na různé knihy, písně a osobnosti jsou běžnou věcí, ale v této publikaci je jich, abych parafrázoval vámi užitý termín, větší než velké množství.

A: Ano množství těchto odkazů je vysoce nadstandardní. Určitě stojí za to vysvětlit motivy. Vycházejí ze samotného původu slova „philosophia“, tedy láska k moudrosti. Láska k moudrosti souvisí s láskou k vědění. Tím není řečeno, že moudrost je vědění, ale skrze vědění se lze k moudrosti ubírat. V textu je použito mnoho odkazů, některé z nich jsou uvedeny pouze v náznamech. Představují jakousi nahozenou udici. Popotažení šňůry je potom provedeno ve vysvětlivkách, v seznamu doporučené literatury a v biografických odkazech. Chopí-li se některý z čtenářů háčku, který ho dovede k tomu, aby si přečetl některou ze zmíněných knih, poslechl si nějakou z uvedených písniček nebo si zjistil něco bližšího o zmíněných osobnostech, rozšíří se mu obzory a získá nové poznatky. Co považuji za podstatné, je fakt, že odkazy jsou většinou přebírány z běžného života a nikoli z vědeckého prostředí. Až na naprosté výjimky se však důsledně vyhýbají komerční sféře. S těmito skutečnostmi také koresponduje charakter bibliografických odkazů, kde klasická filosofická díla v podstatě nenalezneme. To není proto, že by nebyla důležitá. Prostě je lze nalézt jinde.

Z.Č.: Patří však tato spíše vědomostní záležitost do publikace věnované filosofii?

A: Těžko říci. Ovšem problém, který naši společnost v současnosti hodně sužuje, je nadměrně úzká specializace. Doba si žádá odborníky, jež se zaměřují na stále užší část problematiky a pronikají do ní velmi hluboko. Ti jsou žádáni a také dobře odměňováni. Bez chápání podstaty věcí v širším kontextu však všechny, byť nejužasnější, objevy ztrácejí další rozměr. Například etický či právě filosofický. Již jednou jsme zmínili vývoj zbraní. Zcela exemplární je příklad vědce, který řeší pouze technické dopady, ale teprve později si začíná uvědomovat možné následky. To řeší například Karel Čapek v Krakatitu, z historie bychom mohli uvést často medializovaný příběh jednoho z duchovních otců atomové bomby J. R. Oppenheimera. Proto se zrodilo systémové myšlení, ale to bychom již zabíhali příliš daleko od tématu.

Zpět k otázce. Filosofie má svůj půvab v tom, že umožňuje komukoli rozvíjet své myšlenky, bez ohledu na jeho věk, pohlaví či

společenské postavení. Ať však chceme nebo nechceme, primárně je nutné, aby člověk měl alespoň nějaký vědomostní základ. Asi to bude znít trochu tvrdě, ale domnívám se, že současná populace je na tom s všeobecným přehledem velice špatně. Jistě, je těžké to mít lidem za zlé. Informací, především technického charakteru, které se hrnou ze všech stran, v posledních letech výrazně přibýlo.

Já bych tuto situaci nazval jakousi zanedbaností společnosti v oblasti humanitních věd. Nedomnívám se, že odkazy uvedené v tomto textu, někomu samy o sobě zvednou úroveň všeobecného přehledu. Ale jde o to nenásilnou cestou ukázat lidem (kteří mají zájem) oblasti, jež pro ně možná byly do těchto okamžiků vzdálené. A to obecně zlepšuje výchozí předpoklady pro další filosofické hledání. V podstatě jde také o jakousi alternativní cestu průpravného charakteru. Pokud se do skutečného studia filosofie pustí člověk bez všeobecného rozhledu, je vystaven nebezpečí, že bude většinu informací získávat právě z filosofické literatury. To je možné, ale nese to s sebou mnohá rizika. Zejména v tom jak si s takto vstřebanými informacemi poradí a s jakým nadhledem se na ně dokáže podívat.

K obsahu

Z.Č.: Ještě jedna věc mi připadá zvláštní. Jestliže v podtitulu knihy zazní slovo filosofie, výrazně tu postrádám základní informace o tom, co je filosofie, jaká je základní filosofická otázka nebo něco o přehledu filosofických škol.

A: Ty to informace si může každý zájemce najít v příslušných publikacích, pro úplné začátečníky doporučuji filosofický slovník. Tam je možno získat celkový přehled a definice, které často (tedy bez urážky) opisují autoři jeden od druhého. Slova z podtitulu hovoří o nezávazných podnětech k úvahám o filosofii sportu, jde tedy zejména o návrhy na tyto podněty.

Z.Č.: Jsou však jisté náležitosti, které by měla práce určitého typu obsahovat, a zásady, jež by měly být dodržovány.

A: Amen. V této knize se vesměs jedná o jakési náměty, na něž je možno navazovat v diskuzi. Zda tato diskuze bude dostatečně nápaditá, zda bude filosofická, či jestli bude hloupá, záleží na jejím dalším vývoji. Většina těchto nápadů je dána nějakou obecnou ideou (Faust, gladiátor, potápěč) a to, co je v knize zmíněno, je spíše pouze jakýsi úvod do

diskuze. Některé myšlenky mohou být vyjádřeny zdařileji, jiné mohou někomu připadat prostoduché. Fakta uvedená v knize jsou samozřejmě převzata z různých zdrojů, práce s nimi je však založena na vlastních nápadech, což (jakkoli to asi nezní příliš skromně) je klíčový moment celé knihy.

Z.Č.: Již v samotném textu jsou občas zařazena místa, u nichž není jasné, co je myšleno vážně a co nikoliv. Ovšem pojetí vysvětlivek by se dalo v některých případech charakterizovat anglickým výrazem „crazy“

A: Ano. Je to poněkud odvážné, protože ne každému se nutně musí tento způsob líbit. Vysvětlivka by měla v každém případě plnit vysvětlující funkci. Jedná o však také o jakési glosy. K některým vysvětlivkám jsou připojeny dodatky, které mají za cíl pobavit, ale také ukázat na to, že jakkoli může být problematika závažná, neměli bychom ztrácet nadhled. O vstupní inspiraci Bohatýrskou trilogií je řeč v úvodním textu k vysvětlivkám.

Na závěr

Z.Č.: Ještě poslední poznámka k formální stránce. Uvádíte relativně krátký přehled užití literatury.

A: Nepřipadá Vám komické, že pokud má seriózní vědecké dílo dosáhnout patřičného uznání, je víceméně předepsáno jakési minimální množství děl uvedených v soupisu použité literatury? Primární myšlenka je chvályhodná, ostatně i já v tomto rozhovoru uvádím, že člověk by se měl seznámit s mnoha zdroji, aby se mohl kompetentně k věci vyjádřit. Tím, že autor uvede patřičné odkazy, dává najevo, že toho hodně prostudoval a také vyjadřuje jistou pokoru a úctu vůči svým předchůdcům. Dobrá myšlenka, ale někdy nestačí. Poměrně častým jevem jsou v současnosti právě v akademickém prostředí plagiáty. Princip je prostý. Člověk potřebuje odevzdat nějakou práci, aby získal zápočet, kredit, titul, peníze a podobně. Času je málo, zato zdrojů je dnes okolo nás nepřeberné množství. Někteří studenti (akademičtí pracovníci též) stahují celé pasáže z internetu a pak čekají, zda jim to projde či nikoli.

V případě seznamu literatury je plagiátorství, dá-li se to v této situaci takto nazvat, zřejmě menším hříchem než v případě samotného textu. Ale pokud k němu dochází (nebudu se pouštět do diskuze jak

často), pak je na vině zřejmě právě nepsané pravidlo, že čím více zdrojů uvedeme v použité literatuře, tím lépe. Má-li padesátistránková práce dvě stě položek v seznamu literatury, stojí to přinejmenším za zamyšlení. Proto seznamy patřící k této publikaci obsahují pouze odkazy skutečně použité a autorovi vesměs důvěrně známé. Použitá literatura obsahuje zdroje, z nichž byla čerpána faktografická část práce. Celá řada informací pochází z vlastní zkušenosti, mnoho popsáných sportovních událostí jsem osobně zažil (ať již jako divák nebo jako závodník). Doporučená literatura představuje již zmíněnou vábničku pro ty, kteří se chtějí dozvědět něco více. Odkazy na práce zabývající se seriózně filosofií sportu tu záměrně uvedeny nejsou. To není nic proti nim, možnost, kde je nalézt, je skutečně celá řada. Konečně, odkazy na použité osoby, písně a citáty ve vysvětlivkách mají tentýž význam a jsou bonusem pro zvědavé čtenáře. Tím by se tato, v mnoha případech hodně formální, část knihy měla stát smysluplnou.

Z.Č.: Úplně přesvědčený tedy nejsem. Myslím, že by se leccos dalo napsat úplně jinak. Připomínek by také bylo ještě mnohem víc, ale tento rozhovor by pak svým rozsahem konkuroval zbytku knihy. Takže za něj děkuji a přeji hodně štěstí do dalších literárních pokusů.

A. Děkuji.

Vysvětlivky

Původní myšlenkou bylo uvést na tomto místě jakýsi slovník vysvětlujících pojmů, které by byly řazeny v abecedním pořadí. Potřeba podobného aparátu vznikla během psaní této publikace a jeví se být poměrně logickým krokem. Některé pojmy jsou v textu vysvětlovány a je s nimi operováno, jiné tu figurují jako pojmy výchozí bez dalšího upřesnění. Vysvětlující komentář k nim by odváděl pozornost od myšlenek obsažených v jednotlivých kapitolách a rozměňoval by tok těchto myšlenek.

Tím tu však vzniká jistý dluh vůči čtenáři. Tyto vysvětlivky by jej měly splatit. Nejde tu o přesné definice daných pojmů, ale spíše o jejich popis s ohledem na konkrétní význam užitý v této publikaci. Proto se uvedené termíny ve svých formulacích budou určitě lišit od definic v různých encyklopediích či slovníku cizích slov. To by však pro filosofa nemělo představovat větší problém. Neboť (návrat ke klasice Járy Cimrmana) – „o myšlénku se jedná“.

Forma vysvětlivek, které odkazují na jednotlivá místa v textu, se z praktického pohledu ukázala mnohem přehlednější než encyklopedické řazení termínů. Mimo jiné také proto, že vysvětlivky mohou rozebírat nejen samotný termín, ale i situaci, do níž je zasazen, a další souvislosti. Vycházíme z toho, že vazba mezi textem a vysvětlujícím komentářem je takto mnohem těsnější a čtenář nemusí studovat vysvětlivky vcelku.

Tradice vysvětlujících komentářů byla dovedena do skutečného mistrovství Vlastimilem Radou a Jaroslavem Žákem, v jejichž Bohatýrské trilogii jsou obsáhlé a vtipné vysvětlivky nedílnou součástí díla.

Po druhé světové válce měli někteří literární kritici za to, že čtenářům prospěje, pokud budou knihy opatřeny zasvěceným komentářem s náležitým ideologickým výkladem. Jan Werich v jedné ze svých forebín k takovýmto rozsáhlým vysvětlivkám uvádí, že se mu líbí: „ten optimismus vydavatelství, která předpokládají, že co čtenář, to blbec.“

My bychom se raději přihlásili k odkazu Bohatýrské trilogie, neboť se nedomníváme, že co čtenář, to blbec.

Pozn. Číslo stránky odkazuje vždy na příslušnou kapitolu či podkapitolu. V některých případech tedy může být daný odkaz k nalezení na sousední straně.

Strana:

5 – FSpS MU

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně

5 – Jára Cimrman

fiktivní, avšak velice význačná osoba. Dle autorů této postavy Zdeňka Svěráka a Jiřího Šebánka se jednalo se o jednoho z nejvýznamnějších českých dramatiků, básníků, cestovatelů, filosofů, vynálezců a sportovců konce devatenáctého a začátku dvacátého století. Obliba Járy Cimrmana u veřejnosti je takového rázu, že v anketě o Největšího Čecha všech dob organizované Českou televizí v roce 2005 byl pořadatel vyřazen z hlasování z průběžného prvního místa. Žižkovské Divadlo Járy Cimrmana má všechna svá představení dlouhodobě vyprodána. Jedná se o zcela unikátní kulturně-společenský fenomén.

6 – Matteredazzi, Zidane a Lokvenc

ve finále MS 2006 se střetly týmy Itálie a Francie. Po verbální urážce ze strany Itala Matteredazziho jej kapitán francouzského týmu Zidane udeřil hlavou do hrudníku a byl vyloučen. Z vítězství se nakonec radovala Itálie. Oproti tomu český tým se na turnaji neprosadil. Vratislav Lokvenc měl v útoku nahradit zraněného Jana Kollera, což se nezdařilo. Ovšem, celý český tým nehrál na MS v optimální formě.

7 – fenomenologie

tento termín vychází z filosofického pojetí slova fenomén, jakožto vnější, smyslově dané stránky nějaké věci. Prostějovský rodák Edmund Husserl se stal významným představitelem této filosofie, jejíž podstata je zčásti popsána v citátu uvedeném v textu.

7 – tradiční konec kariéry Pavla Nedvěda

fotbalista Pavel Nedvěd proslul v první dekádě jedenadvacátého století tím, že vydával častá prohlášení o ukončení kariéry, která vzápětí či posléze dementoval.

8 – Quo vadis, idea?

Latinská otázka, která znamená „kam kráčíš, myšlenko?“ Formulace „quo vadis“ je dnes velmi frekventovanou řečnickou otázkou. K její popularizaci přispěl stejnojmenný román Henryka Sienkiewicze, který se odehrává v antickém Římě. S přihlédnutím k ději knihy a způsobu vlády císaře Nerona se v tomto případě nejednalo o řečnickou otázku.

10 – Lukáš Pollert

olympijský vítěz ve vodním slalomu z OH v Barceloně 1992, povoláním lékař. Proslul svým rezervovaným postojem ke komerčnímu sportu a také tím, že podporuje toleranci vůči podpurným prostředkům.

10 – *Leninova cesta*

narážka se vztahuje ke knize V. I. Lenina *Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu*. Způsob, jímž se ruský revolucionář pokoušel s „dětskou nemocí“ vypořádat, jako by okoukal od Škrholy, o němž je řeč v poznámce ke s.54

10 – *Josef Švejk*

jedním z často citovaných výroků tohoto literárního hrdiny je například tvrzení, že „život lidskej je tak složitej, že samotnej život člověka je proti tomu úplnej hadr.“. Jedná-li se o výrok filosofický či o pouhou hříčku, to ponecháme (a rádi) na čtenáři.

10 – *Malý velký muž*

titulní hrdina knihy Thomase Bergera. V originále se kniha jmenuje *The Little Big Man* a jednou z klíčových událostí, která je zde popsána, je bitva u Little Big Hornu. Motiv ukázat, že malé může být někdy i velké, je tu naznačen poměrně jasně. Ve filmové verzi ztvárnil hlavního hrdinu malý velký herec Dustin Hoffman. Pokud jde o politickou velikost Petra Pitharta, ta je ilustrována jeho (ovšemže politickou) dlouhověkostí.

10 – *být či nebýt*

jedná se i citát z divadelní hry Williama Shakespeara *Hamlet*. V originále „*to be, or not to be, that is the question*“, v obvyklém českém překladu „*být či nebýt, to je to, oč tu běží*“. Poměrně zásadní otázka. Filosofie ráda řeší zásadní otázky, má dokonce své základní filosofické otázky, které se týkají prvotnosti ducha či hmoty, poznatelnosti světa či smyslu života. A to je to, oč tu běží.

12 – *klapkobřínkostroj a čistonosoplena*

ukázka toho, že dobrá myšlenka někdy nestačí. Národní obrozenci se pokoušeli oprostít češtinu od německých vlivů tím, že pro ustálené výrazy hledali slova českého původu. Ovšem konkrétně výraz „čistonosoplena“ užil již v 17. století Václav Jan Rosa. Přestože slovo postihuje funkci této pomůcky přesněji než „kapesník“, termín se neujal. Snad se projevil fakt, že čeština (na rozdíl od němčiny) si ve složených výrazech nelibuje. V lidové mluvě stále ještě nacházíme německé slovo „šnuptichl“, které však bude brzy díky hypermarketovému prodeji převálcováno anglickým „tissue“. A to je ten „development anglofilů“, o němž je psáno v dotčené kapitole.

12 – cukatura a napnelismus

ve svém filmovém debutu Pudr a benzin se dvojice V&W ještě vypořádávala se záludnostmi stříbrného plátna. Scénka s lanem a hledáním jeho konce patří k tomu lepšímu, co film nabízí. Tvrzení, že „cukatura bez napnelismu jest kravinium“ patří dodnes k velmi populárním dadaistickým výrokům.

12 – major Terazky

svérázná postava z románu Miroslava Švandrlíka, občanským jménem Haluška. Vládl prapodivným jazykem a prapodivně pokrokovým myšlením.

12 – žádost o udělení výjimky

jedná se pochopitelně o lehkou nadsázku. Tu dokládá fakt, že v textu je později použit ještě hybridnější termín „dečernobilizace“, který už vyznívá zcela parodicky. Kritikům je však třeba přiznat, že tvrzení doktora Mráčka ze známé české komedie jasně říká: „Podle právního řádu jsou výjimky nepřípustné“.

12 – než proběhne řízení

díky bleskurychlé práci soudů a jiných orgánů činných v různých řízeních začíná v našich krajích toto rčení v praxi nahrazovat lidové „až naprší a uschne“ či literárnější Werichovo „až opadá listí z dubu.“.

13 – simplifikace

slovník cizích slov je poměrně stručný a uvádí český ekvivalent zjednodušení. V závorce je možno nalézt poznámku „zvláště upřílišněné“. Další přílišné upřílišňování by tedy bylo zřejmě zbytečné.

13 – falešné dilema, ad hominem, ad populum

jedná se o logické argumentační klamy. Falešná dilema předstírá, že pokud neplatí A, musí platit B a opomíjí další možnosti. Argumentace ad hominem skýtá namísto věcné argumentace hodnocení dotčené osoby. Argumentace ad populum se odvolává na mínění lidu (většiny). Právě logicky nesprávné formy argumentace bývají v praxi velmi účinné.

13 – scio me nihil scire (vím, že nic nevím)

výrok přisuzovaný (zřejmě právem) filosofu Sókratovi. Svědčí o sebekritickém uznání omezených možností poznání lidského jedince. V citované verzi se výrok stal známým zejména díky pozdější popularitě latinského překladu Platónovy Obrany Sókratovy.

13 – „*broukopytlíkovský*“

spojení odkazuje na kreslenou postavu kazisvěta Brouka Pytlíka z knih Ondřeje Sekory, jejichž hrdinou je všeučel Ferda Mravenec. Sympatie mnoha čtenářů však byly spíše na straně smolaře Brouka Pytlíka.

14 – *polarizace*

ve slovníku cizích slov nacházíme termín „*vyhraňování*“. Tento výraz působí poněkud hranatě. Pokud jde o póly, na školách se žáci nejčastěji setkávají se severním a jižním pólem. Oba představují místa otáčení školního globusu. Ten většinou bývá tvarů oblých a vyhraňuje se pouze při pádech z katedry (pozn. nejedná se o katedru sportů Vysoké školy polytechnické Jihlava).

14 – *tertium non datur*

v logice se toto označení používá pro zákon o vyloučení třetího. Pro každé tvrzení P platí, že tvrzení P je pravda nebo že tvrzení P není pravdivé. Je-li zatvrzelost tvrzení P dána přídatky tvrdících materiálů, to již logika neřeší.

15 – *subjektivizace*

ve filosofii je procesem, jehož průběhem nabývá daný jev subjektivní povahy. Posoudit, kdo je subjektem a kdo objektem děje, bývá někdy velmi subjektivní záležitostí. V zájmu objektivitu přiznáváme, že někdy to posoudit lze.

17 – *Semelka, Gott, Werich, Travolta, Bursík, Paroubek*

poměrně různorodá společnost. Tvoří ji čeští zpěváci Lešek Semelka a Karel Gott, český herec Jan Werich, americký herec John Travolta a čeští politici Martin Bursík a Jiří Paroubek. Zajímavé by mohly být odpovědi na otázku, kdo připomíná Mefistofela.

19 – *otevřenost duše*

poměrně komplikované téma, kterým se zabývali mnozí významní filosofové. Zájemcům lze doporučit studie Jana Patočky. Cyklisty je třeba upozornit, že souprava pro lepení veloduší je vítanou, nicméně ne zcela dostačující pomůckou pro vypořádání se s tímto problémem.

21 – *Kdepak jsou ti Faustové, co se s nimi mohlo stát*

jedná se o parafrázi na známý song amerického písničkáře Peteho Seegera (čti sígra) *Where Have All The Flowers Gone*. Píseň poněkud připomíná pohádku o kohoutkovi a slepičce s motivem bludného kruhu. Málokdo ji však dokáže zpívat stále dokola, většinou ani opravdový sígr ne.

24 – aféra Ivana Horníka

na fotbalového funkcionáře klubu Viktoria Žižkov Horníka dopadly následky korupční aféry v českém ligovém fotbalu asi nejsilněji. Také proto, že divadelní hra Petra Čtvrtníčka a Jiřího Lábuse *Ivánku, kamaráde, můžeš mluvit?* založená na citacích z odposlechů telefonních hovorů mezi funkcionáři sklidila u diváků velký úspěch.

26 – mezi aligátorem a radiátorem

folkový zpěvák Karel Plíhal má v písni *Vánoční* verš: „Když rozdělám radiátor ústředního topení, vykukne z něj aligátor a hned zuby vycení.“ Domníváme se, že pravděpodobnost mezi vykuknutím aligátora či gladiátora z ústředního topení je přibližně stejná.

26 – stoicismus

filosofický směr, k jehož pozdějším představitelům náleželi i zmiňovaní Seneca a Marcus Aurelius. Doporučujeme čtenářům podrobněji se se stoicismem seznámit, neboť stoikové věřili, že světu vládne řád (Logos) a co je přirozené, je rozumné a z mravního pohledu také dobré. Pravověrní stoikové se příliš nenervovali a vyrovnávali se se stresujícími vlivy i bez užívání antidepresiv.

26 – chléb a hry

myšlenka vychází z představy, že pokud dokážeme lid nasytit a pobavit, nebude příliš přemýšlet. Tato idea funguje překvapivě dobře ve všech etapách vývoje lidstva. Další mechanismy jako například „cukr a bič“ nebo „kat a blázen“ na ni úspěšně navazují.

27 – *Morituri te salutant*

pozdrav antických gladiátorů inspiroval písničkáře Karla Kryla k napsání stejnojmenné písně, jejíž děj byl aktualizován na politickou situaci v našich krajích v roce 1968. Další popularizaci písně provedl zpěvák Daniel Landa začátkem jedenadvacátého století, aby dokázal, že když dva dělají totéž, není to totéž.

27 – *Já zdáli přišel k vám*

úvod šansonu *Země odkud přicházím*, jenž pochází ze stejnojmenného filmu. Píseň byla velmi populární začátkem druhé poloviny dvacátého století. V této době byly vesměs písně založeny na melodii a textu. Dnešním posluchačům to může připadat jako anachronismus.

28 – *případ Piláta*

podle evangelií se římský místodržící v provincii Judea Pontius Pilatus zdráhal potvrdit rozsudek smrti nad Ježíšem. Na nátlak židovských představitelů tak nakonec učinil. Podle dalších legend si na znamení

toho, že se distancuje od Ježíšovy popravky, veřejně umyl ruce. Dnes je toto gesto chápáno jako symbol alibismu (jedná se o metaforický výklad, více vysvětlivka ke str. 30)

28 – *schola ludus*

latinský termín, jenž v českém překladu znamená „škola hrou“. Jedná se o název didaktického díla Jana Amose Komenského. Myšlenka, že studenti by se měli vzdělávat zábavnou formou, je věčným pedagogickým tématem (tato publikace není výjimkou). Humorista Jaroslav Žák podává výklad tohoto výroku jako „škola je mač“, tedy vzájemné soupeření učitelů a studentů. Jak vidno, gladiátoři šli ve svých hrátkách ještě dál.

29 – *Times, They Are A´Changin´* (Časy se mění)

protestsong amerického písničkáře a hudebníka Boba Dylana, v němž upozorňuje, že vody stouply výš. Také sděluje jedné generaci, že následující generace bude mít zcela jiné zájmy než ta stávající. Vypadá to, že se Bob Dylan nemýlil.

29 – *kalokagathia*

slovo je v českém jazyce i přes svou krkolomnost poměrně frekventované. Pochází z řeckých výrazů „kalos“ a „agathos“, které by se daly zjednodušeně přeložit jako „krásný“ a „dobrý“. Ideál harmonie ducha a těla je spjat s antickým Řeckem a dodnes má pro mnoho lidí své kouzlo.

30 – *metafora*

jedná se obrazné vyjádření přirovnáním na základě vnější podobnosti. Zejména básnický jazyk by se bez metafor obešel těžko. Například výraz „čelo postele“ je metaforický. Josef Kainar vytvořil v básni *Stříhali dohola malého chlapečka* spojení „jeden z nich, kulhavý učitel na čelo“, které je také dobré, ačkoli spíše než o metaforu tu jde o dvojsmyslnost. Což není nic proti učitelům ani postelím.

32 – *Citius, altius, fortius* (Rychleji, výše, silněji)

toto oficiální heslo novodobých olympijských her bylo použito poprvé v Paříži 1924. Výrok zakladatele moderních OH barona Pierre de Coubertina „není důležité zvítězit, ale zúčastnit se“ je s tímto heslem poněkud v rozporu. Filosoficky se jedná o velice zajímavý moment, který ukazuje, že kořeny stavu, v němž se současný olympismus nachází, jsou zapuštěny hluboko.

32 – metrosexuál

termín užitý poprvé spisovatelem Markem Simpsonem v roce 1994. Jedná se o muže, který věnuje až dojemnou péči svému tělu. Před posilovnou však preferuje kosmetická studia a kadeřnické salóny. Dle dostupných údajů nejeví běžný metrosexuál o sex v metru nijak zvýšený zájem. Většinou však žije v metropoli, aby byl v centru dění. Za prototyp metrosexuála je považován např. fotbalista David Beckham.

34 – NDR, SSSR

Německá demokratická republika, Svaz sovětských socialistických republik. Dnes již neexistující státy tzv. východního bloku. Pro všechny tyto státy bylo povinné mít v přívlastku adjektiva „demokratický“, „socialistický“ či alespoň „lidový“. Co tyto výrazy skutečně znamenaly, o tom má dnes tušení málokdo.

34 – sraz fotbalové reprezentace

koncem března 2007 sehrál český fotbalový tým dva zápasy kvalifikace na ME, s Německem a Kyprem. Mezi těmito utkáními v rámci reprezentačního soustředění došlo u některých hráčů k porušení životosprávy. Podrobnější údaje je možno nalézt v dobovém tisku. Obecně šlo o alkohol, ženy nevalné pověsti a podle některých zdrojů i o fotbal.

35 – adrenalinové sporty

hormon nadledvinek adrenalin se díky svým účinkům na lidský organismus stal symbolem pro vzrušení. K adrenalinovým sportům patří ty, při nichž se tají dech a srdce se stahuje hrůzou, jako například paragliding, potápění, skialpinismus, politika a podobně. Na tvrzení, že se blíží invaze inzulinových či tyroxinových sportů, je v tuto chvíli příliš brzy.

36 – eto zvučit gordo

poměrně drastický přepis z azbuky do latinky. Jde o citát z *Písně o Bouřňáku* ruského (posléze sovětského) spisovatele Maxima Gorkého. Původně je výrok uveden v obecné rovině: „člověk, to zní hrdě.“ V některých případech je toto tvrzení přinejmenším kontroverzní, jakkoli to zní tvrdě.

36 – reality show

pořady, zejména televizní, jež jsou založeny na prapodivné představě, že běžný divák chce vidět na obrazovce prototyp stejně běžného člověka. Následkem toho tyto pořady dávají příležitost sledovat běžné aktivity běžných lidí a poslouchat jejich zásadní dialogy, v nichž tito lidé sice nemají co říct, ale činí tak s vervou. Dočasná obliba těchto pořadů

vychází z dobře vykalkulované sázky na lidskou škodolibost a nezlomnou víru v to, že na světě je dobře, pokud tu existují ještě větší nešťastníci než já (případně mé druhé já – viz vysvětlivka ke straně 62).

36 – *Matrix, Kill Bill*

jedná se o filmy americké produkce, které se zásadním způsobem vyjadřují k problémům současného světa. Zatímco Matrix Larryho a Andyho Wachowských se dočkal dvou pokračování, Kill Bill Quentina Tarantina zůstal zatím pouze u dvojky. Ale není všem dnům konec.

37 – *znovu do stejné řeky*

výrok připisovaný Hérakleitovi a v konečné úpravě Senecovi v nejčastěji citované podobě zní: „nevstoupíš dvakrát do stejné řeky“. Sám o sobě bývá tématem dlouhých filosofických rozprav. Jako vodák jezdím často na Sázavu, ale raději vstupuji do Otavy, která je nad Sušicí nádherně čistá. Vstupuji do ní znovu a znovu, víceméně každým rokem. Nicméně další verze téhož (či podobného?) Hérakleitova výroku zní „pantha rei“ (vše plyne). To je možno sledovat i v proudící Otavě. Řečeno básnicky – řeka téhož jména, ale jiných vod.

37 – *Sazka Arena*

nejmodernější víceúčelová aréna v Evropě. Tato charakteristika byla k nalezení na webových stránkách zmíněné pražské budovy. Díky Bobu Dylanovi a Hérakleitovi víme, že časy se mění, takže upřesněme, že informace pochází z léta 2007.

37 – *déjà vu* (čti dežaví)

výraz z francouzštiny, který znamená „již viděno“. Navozuje představu, že to, co právě probíhá, již člověk někdy viděl nebo zažil. Anekdota, o níž je řeč, uvádí slovní hříčku podle níž je negací (opakem) daného termínu výraz „*Deža neví*“. Na tomto místě je třeba uvést, že se jedná o slovní hříčku, které by byla hloupost přisuzovat jakýkoli segregační nádech. Logicky vzato, představuje výraz *déjà vu* něco, co je člověku připomínáno podvědomím. Opačné spojení představuje něco, co nevidíme, i když to tu právě je. Nejedná se tedy o samoúčelnou hříčku. Také kontext, v němž je toto spojení v textu užito, ukazuje, že v konkrétním případě je za symbolem Deža skryt běžný návštěvník nejnižšího patra Sazka Areny, který dostává „chléb a hry“ a je tímto uspokojován. Mohlo by zde být použito „*Pepa neví*“ „*Bobby neví*“ nebo „*Jurij neví*“, ovšem to by musela francouzština nabídnout jiný výchozí výraz. O tom, že se jedná o poměrně kontroverzní spojení, které je možno zneužít, víme. Mezi samotnými Židy oblíbené židovské anekdoty nabíraly zcela jinou dimenzi, pokud si je vyprávěli nacisté. Z toho plyne,

že skutečně velmi záleží na kontextu. Proto bychom chtěli tuto poznámku uvést jako protest proti jakékoli formě diskriminace, tedy i diskriminace naruby. Při této příležitosti doporučujeme ke zhlédnutí laskavý a z filosofického pohledu podnětný český film režiséra Jiřího Vejdělka *Roming* z roku 2007.

39 – *V moři je místa dost*

titul písně Jaromíra Nohavici z jeho alba *Tři čuníci*. Poměrně idylické vyprávění o podmořském životě, kde je všem tvorům dobře. Co se škádlívá, rádo se mívá.

39 – *alegorie*

literární stylistický útvar, který je založen na principu dvou souběžných příběhů – vyprávěného a myšleného. Úkolem alegorie je většinou ukrýt skutečný smysl textu tak, aby jej pochopili jen zasvěcení. Za formu alegorie, která se snaží na základě příběhu ukázat obecné ponaučení, je považováno podobenství. Alegorické vozy bývaly ozdobou nejen prvomájových průvodů, ale i jiných podobných oslav. Podobnost mezi alegorií a alergií je skutečně pouze vnějšková, asi jako mezi aligátorem, radiátorem a gladiátorem.

39 – *V pravé poledne*

filmový western. Herec Gary Cooper byl za roli šerifa Willa Kanea (nezaměňujte s filmem Orsona Wellese *Občan Kane*) oceněn Oscarem. Zlé jazyky tvrdily, že zdravotní problémy herce způsobily jeho strhanou tvář, která dodala jeho výkonu přesvědčivost. Každopádně je film westernovou klasikou a právě tvrdost hrdinových rysů vyvolala ironickou paralelu s příběhem našeho potápěče.

40 – *Tluče bubeníček...*

lidová píseň oblíbená zejména mezi dětmi. Malý bubeníček svolává své kamarády, aby si s ním šli zahrát na vojáky. Motiv výzvy (a vlastně také boje) je obsažen i v našem příběhu, přestože bubínek, o němž je řeč, je jiného charakteru.

40 – *neopren*

jedná se o syntetickou pryž používanou k výrobě ochranných obleků. Přeneseně se výraz užívá pro tyto obleky samotné. Mezi laiky bývá někdy zaměňován za chemopren (lepidlo na bázi polyuretanu), ale každý, kdo podobnou zkušenost se záměnou učinil, si rozdíl velmi dobře pamatuje.

40 – freediving

volné potápění, tedy potápění bez přístrojů. Výjimečně je možno ponechat si hodinky či kardiostimulátor.

40 – *Jsem to já jak zamlada*

píseň, v níž se lídr skupiny Olympic rocker Petr Janda vyjadřuje k minulosti i přítomnosti s optimismem sobě vlastním.

41 – *Mladý svět, Vlasta*

Mladý svět byl týdeník, který vycházel v letech 1959–2005, Vlasta dosud vychází a je rovněž týdeníkem, a to určeným především ženám (vychází od roku 1947).

41 – *horoskopický výklad*

horoskop je lapidárně řečeno jakýsi výklad osudu založený na datu narození daného jedince. Vyjadřovací prostředky, jež mnoho horoskopů používá, jsou celkem specifické. Některá spojení užitá v kapitole o potápěčích vykazují jistou podobnost (čeká vás velký zážitek, výrazně změníte životní styl, užít si své malé radosti apod.).

43 – *keson*

speciální typ potápěčského zvonu užívaný zejména ve stavebnictví. Potápěčské zvony se vyznačují tím, že na rozdíl od potápěčů nemají srdce. Například Gary Cooper by se ani v pravé poledne žádného zvuku potápěčského zvonu nedočkal, ale mohl by se před závěrečnou přestřelkou zhluboka nadechnout. A poté by již nehnul ani brvou.

43 – *Hvězdné války*

série šesti filmů z oblasti science-fiction. Autor projektu George Lucas natočil nejdříve čtvrtou, pátou a šestou epizodu a poté s odstupem času první tři. Tím si prozíravě zajistil zájem diváků a úspěch celé série byl mimořádný. Již zlidovělé výroky „*ať tě provází síla*“ nebo „*přejít na temnou stranu*“ jsou zajímavé i z filosofického pohledu.

43 – *Zkoušky dospělosti*

další píseň Karla Kryla, v níž tentokrát ukazuje na neutěšené vyhlídky maturantů v době normalizace. Píseň pochází z Krylova emigračního období, konkrétně z roku 1985.

43 – *evaluace*

prapodivný, leč hodně módní termín. Znamená ocenění nebo ohodnocení. Kdo se v podobných výrazech neorientuje, má smůlu, protože po záměně za evakuaci či snad dokonce ejakulaci může být svou konečnou evaluací nemile překvapen.

43 – žert s diskem a oštěpem

měl-li autor v úmyslu zažertovat na téma podobnosti ploutví s diskem a harpuny s oštěpem, pak se mu to nepovedlo. Škoda.

47 – Reportáž psaná na obrátce

povinná četba z časů před rokem 1989 se nazývala *Reportáž psaná na oprátce*. Jejím autorem byl komunistický novinář Julius Fučík, popravený nacisty v roce 1943. Celé jeho dílo bylo po válce (a zejména po únoru 1948) přizpůsobeno ideologickým potřebám tehdejších vládnoucích kruhů a osoba Julia Fučíka byla vysoce glorifikována. S odstupem času je snad možno podívat se na tuto dlouho tabuizovanou postavu poněkud lidštěji. Nikoli však výsměšně, od takového pohledu se distancujeme. Zde je titul *Reportáž psaná na obrátce* dán do souvislosti nejen s polovinou maratonského závodu, ale také s prostorem, který dlouhá léta nesl Fučíkovo jméno. Na internetových stránkách je možno najít celou řadu textů, které se jmenují *Reportáž psaná na obrátce*, toto spojení se hodně nabízí. Povídka uvedená v této knize je z roku 1998, v té době jsem žádný jiný text toho jména neznal (což neznamená, že neexistoval). Samotné zařazení tohoto autentického příběhu do knihy je bez komentáře, souvislosti jsou (snad) naznačeny v jiných kapitolách.

47 – vzdálenost mezi Marathonom a Athénami

fiktivní motto příběhu neumožňuje přesné vysvětlení detailů, takže tak činíme zde. Původní vzdálenost mezi Marathonom a Athénami byla okolo 38 kilometrů. Na OH v Athénách 1896 byla určena trasa 39 kilometrů. Délka 42 kilometrů a 195 metrů byla poprvé stanovena až v rámci olympijských her v Londýně 1908 a definitivně se ustálila až od OH v Paříži 1924.

47 – maraton ve Stromovce

tento závod se běhá pravidelně od roku 1963, posledních dvacet let vždy v druhé půlce října. Je komornější a méně komerční akcí než jarní Pražský mezinárodní maraton založený v roce 1995.

47 – Ranní blues

song trampského písničkáře Wabiho Daňka, v němž popisuje cestu autobusem do práce, aniž by přitom stíral rosu na kolejích, což je jinak jeho zvykem.

47 – doplňky BA, SE, AA

jedná se o potravinové doplňky, jejichž zkratky pocházejí z anglických spojení „before activity“ (před výkonem), „speed energy“ (rychlá energie) a „after activity“ (po výkonu). V příběhu je jejich použití poněkud

zmatečné, ale je pravda, že tomu tak v mém případě často bývá i před běžeckými a triatlonovými závody či v jejich průběhu.

48 – On the Road

Kniha amerického spisovatele Jacka Kerouaca z 50. let 20. století. Český titul *Na cestě* prozrazuje, že autor v příběhu dlouho nepobyl na jenom místě. Román se stal jakousi biblí tzv. beatnické generace a vzorem pro později natáčené filmy zvané „road movie“.

49 – plán z roku 1972

První vozy pražského metra začaly jezdit na trase C až v roce 1974 mezi stanicemi Sokolovská – Kačerov.

49 – A je to

animovaný večerníčkový příběh dvou kutilů jménem Pat a Mat. Jejich počínání bývá korunováno podobným úspěchem jako zmíněný autorův závod v maratonu.

49 – Park kultury a oddechu Julia Fučíka

pod zkratkou PKOJF se v éře budování socialismu skrývalo dnešní výstaviště v Praze Holešovicích.

51 – foyer

jedná se o místnost v divadle, která je určená k odpočinku. Místnost nemusí být uzavřená, často se jedná o volný prostor, například v mezaninu, pianinu, a podobně. Ve „foajé“ se také často nachází „sófá“, čímž se záměna s termínem „fópá“ dá zdůvodnit. Její původ však bude spíše někde jinde. Snad jenom pro pořádek bychom měli uvést správné verze v odstavci nepřesně použitých termínů – kontinent (namísto kontingent), pátá kolona (oproti pátá kolena) a handicap (nikoli happyend).

52 – verba docent

latinský výraz, jenž znamená „slova učí“. Známé je rčení použité jako titul epigramu Karla Havlíčka Borovského „*verba docent, exempla trahunt*“, které se vztahuje k tělesným trestům na školách. Jakkoli se jedná o alegorii, někteří odborníci se pod vlivem situace ve školství již nestavějí k tělesným trestům tak odmítavě jako dříve.

52 – Žal se odkládá, změna termínů, Nad horú svítá

jedná se o odskok k populární hudbě, písně protagonistů Jiřího Korna a Petra Bendeho rozšiřují záběr vysvětlivek snad až někam k hraně únosnosti. Zajímavé je, že Petr Bende uvádí ve své diskografii tvar „nad horů“. Kroužek nad písmenem „u“ tu zřejmě symbolizuje tvar vycházejícího slunce a je dokladem, že skutečně svítá.

52 – haló efekt

jedna ze slovníkových definic uvádí, že jde o „tendenci nechat se ovlivnit všeobecným a často prvním dojmem, kterým na nás klient působí. V pedagogice je někdy chápán jako Golemův efekt, jakýsi negativní vstupní dojem. Jeho opakem je Pygmalion efekt, který navozuje přehnaná očekávání. Možná, že kdyby George Bernard Shaw místo postavy Elizy Doolittlové vybral pro převýchovu figuru Golema, mohl být výsledný haló efekt ještě silnější.

53 – Mohamed a hora

známé rčení říká, že „nepřijde-li hora k Mohamedovi, musí Mohamed k hoře“. Zní to celkem logicky.

54 – „šprtácký“

adjektivum pocházející od slova „šprt“. To se používá pro jedince, jenž dává velký prostor rozvoji své vzdělanosti, leč chybí mu nedbalá elegance, která by dokázala takovéto konání omluvit.

54 – Škrhola

postava ze starého českého loutkového divadla, archetyp vesnického primitiva. Ve zmíněné písni se Škrhola rozhodl odstranit vosu z králova nosu úderem sukovice. To se mu zdařilo, jakožto bonus navíc poslal do věčných lovišť také krále. Tuto zkušenost je dobré připomenout každému, kdo se domnívá, že „když se kácí les, létají třísky“.

59 – Jim Thorpe

jmenovec jiného olympijského vítěze australského plavce lana Thorpa zvaného Thorpedo. Ten pro změnu čelil před nedávnem obviněním z používání nedovolených podpůrných prostředků. U Jima Thorpa hrál v olympijské kauze významnou roli i fakt, že byl po matce indián. Svědomí se pohnulo až v dalších generacích sportovních funkcionářů, v padesátých letech 20. století se dočkal několika ocenění (nejlepší hráč amerického fotbalu, nejlepší atlet světa) a v roce 1982 mu byly in memoriam navráceny i olympijské medaile. Pozdě, ale přece.

61 – Někdy příště

poslední písňový odkaz se vztahuje ke skupině Katapult a jejich vizi toho, že příště bude na všechno více času. Protagonistům je jasné, že jde o pouhou iluzi. Tato myšlenka zajistila písni poměrně slušnou dlouhověkost.

62 – Zdeněk Čermák, Zbyněk Černý

dvojice vynikajících a nekompromisních literárních kritiků, bohužel fiktivní (stejně jako Jára Cimrman).

63 -- *alter ego*

druhé já (vnitřní přirozený rozpor osobnosti). Někdy tak bývá přeneseně označován oddaný pomocník (něco jako pravá ruka). Problematika používání jednotného či množného čísla v případě náznaku schizofrenie není ještě jazykově zcela dořešena. Toho využívám(e) i v této knize.

63 – „*Opravte to*“

citát z představení Divadla Jára Cimrmana. Tentokrát jde o seminář ke hře Posel z Liptákova, kde jeden z protagonistů alternovaný Zdeňkem Svěrákem či Ladislavem Smoljakem komentuje situaci, kdy jeho skupina byla označena jako skupina B, takto: „Sám říkáte, že se jedná o čistě rozlišovací označení. Tak, proč zrovna my jsme *béčko*?“ Na tomu kolega Miloň Čepelka (či Zdeněk Vondruška) odpovídá, že na tom nezáleží a že to klidně opraví. Svěráko-smoljakovská reakce je lakonická: „Opravte to!“.

66 – *Krakatit*

román Karla Čapka z roku 1924. Příběh inženýra Prokopa, který vynalezne výbušninu obrovské síly a řeší morální dilema nad možnými i reálnými následky jejího použití, patří ke klasickým dílům české i světové literatury.

67 – *plagiát*

napodobenina uměleckého, literárního nebo vědeckého díla, u níž se jako autor uvádí napodobitel. Nejenže to od něj není pěkné, ale většinou je to i trestné.

69 – „*o myšlénku se jedná*“

opět citát z divadelní hry. Tentokrát jde o *Akt* (1967) autorů Zdeňka Svěráka, Ladislava Smoljaka a Jiřího Šebánka (přesněji ze semináře k této hře) a je z pozůstalosti již zmiňovaného Jára Cimrmana.

69 – *forbína*

předscéna. Aktuální vstupy a debaty vkládané do přestávek divadelních her, aby se mohly za oponou přesunout kulisy, se staly mezi diváky velice populárními zejména díky skvělým dialogům Jana Wericha s Jiřím Voskovcem v Osvobozeném divadle, později s Miroslavem Horníčkem v divadle ABC.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie a slovníky:

BLECHA, I.: *Proměny fenomenologie*. Praha: Triton, 2007. ISBN: 978-80-7254-938-2 *Filozofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN:80-7182-064-4

GOETHE, J., W.: *Faust*. Praha: Odeon, 1982.

HODAŇ, B.: *Sociokulturní kinantropologie I. Úvod do problematiky*. Brno: MU, 2006. ISBN: 8021040645

HOGENOVÁ, A.: *Areté jako základ olympijské filosofie*. Praha: Carolinum, 2000. ISBN 80-246-0046-3

HOŠEK, R., MAREK, V.: *Řím Marka Aurelia*. Praha: Mladá Fronta, 1990. ISBN: 80-2004-0083-4

JIRÁSEK, I.: *Prožitek a možné světy*. Olomouc: UP, 2001. ISBN: 80-244-0256-4

KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1987.

Velký slovník naučný. Encyklopedie Diderot. Praha: Diderot, 1999. ISBN: 80-902723-1-2

Periodika:

GÖTZ, F.: Thomas Mann a soudobá próza. *Literární noviny*, 1961, 45, s.5

KOSÍK, K.: Faust stavitel. *Tvar*, 1995, č.9 S.4-5

PURŠ, I.: Lekce Faust. *Literární noviny*, 1994, 26, s11

SOBOTKA, M.: Moderní duše. *Literární noviny*, 2001, č.35 s.10

Elektronické zdroje:

BEST SPORT,a.s. SAZKA ARENA (online). c2002-4, poslední revize 15.7.2007 (cit. 2007-07-15). Dostupné z <http://www.sazkaarena.cz/pg.php>

WIKIPEDIA. *Maratonský běh* (online), poslední revize 14.6.2007 (cit. 2007-07-15). Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Maratonsk%C3%BD_b%C4%9Bh

INTERNET MOVIE DATABASE, Inc. *High Noon* (online). c1990-2007, poslední revize 15.7.2007 (cit.2007-07-15). Dostupné z <http://www.imdb.com/title/tt0044706/news>

MAFRA, iDNES.cz (online). c1998-2007, poslední revize 5.8.2007
(cit.2007-08-05). Dostupné z

http://sport.idnes.cz/zoh2002/zoh02_lyze.asp?r=zoh02_lyze&c=A020214_185422_zoh02_lyze_rou

http://sport.idnes.cz/zoh2002/zoh02_ruzne.asp?r=zoh02_ruzne&c=A020225_163849_zoh02_ruzne_bym.

http://sport.idnes.cz/zaremba-at-si-kazdy-dopuje-jak-chce-d52-/sporty.asp?c=A070709_105631_sporty_rou

MACH design,s.r.o. Sportovci.cz. c 2002-2006, poslední revize 5.8.2007
(cit.2007-08-05). Dostupné z

<http://www.sportovci.cz/php/zobrazit.php?ru=0&clanek=2208>

<http://www.sportovci.cz/php/zobrazit.php?ru=0&clanek=2232>

DOPORUČENÁ LITERATURA

V souvislosti s myšlenkami obsaženými v textu dáváme několik typů na zajímavé čtení. Samotné nalezení souvislostí mezi knihami a touto publikací je filosoficky podmíněno.

BATLIČKA, O.: *Na vlnách odvahy a dobrodružství*. Ostrava: Profil, 1989. ISBN: 80-7034-025-8

KRYL, K.: *Knížka Karla Kryla*. Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN: 80-204-0206-3

RADA, V., ŽÁK, J.: *Bohatýrská trilogie*. Praha: SNKLHU, 1959

SMOLJAK, L., SVĚRÁK, Z.: *Posel z Liptákova*. Praha: Paseka, 1998. ISBN: 80-7185-479-4

SVĚRÁK, Z.: *Akt – rodinné drama se zpěvy a tanci*. Praha: Paseka, 2002. ISBN: 80-7185-477-8

SETON, E.,T.: *Dva divoši*. Praha: Computer – Press, 2005. ISBN: 80-251-0851-1

ŠMÍD, Z.: *Proč bychom se netopili – aneb vodácký průvodce pro Ofélii*. Praha: Olympia, 1997. ISBN: 80-7033-458-4.

ŠVANDRLÍK, M.: *Černí baroni I*. Praha: Camis, 2004. ISBN: 80-86387-35-6

BIOGRAFICKÉ ODKAZY

Pozn. Do tohoto výčtu nebyla zahrnuta veškerá jména zmíněná v textu, nýbrž ta, o nichž se (zcela subjektivně) domníváme, že seznámení s nimi by mohlo být pro čtenáře užitečné a přínosné. Nejsou tu vesměs uvedeni sportovci ani činovníci, ale umělci a autoři inspirujících myšlenek. Krátká poznámka a biografická data by měly usnadnit případné vyhledávání dalších informací o těchto osobnostech.

BÉCAUD GILBERT (1927–2001) francouzský zpěvák a herec
BATLIČKA OTAKAR (1895–1942) český cestovatel a spisovatel
BRADBURY RAY (nar. 1920) americký spisovatel
CIMRMAN JÁRA (1853 až 1859–asi 1914) fiktivní postava vytvořená v 60. letech 20. století Zdeňkem Svěrákem a Jiřím Šebánkem
COOPER GARY (1901–1961) americký herec
ČAPEK KAREL (1987–1945) český spisovatel

ČTVRTNÍČEK PETR (nar. 1964) český komik, herec a moderátor
EMERSON RALPH WALDO (1803–1882) americký spisovatel
ERBEN KAREL JAROMÍR (1811–1870) český spisovatel
HÉRAKLEITOS Z EFESU (asi 540 př.n.l.–asi 480 př.n.l.) řecký
přírodní filosof
HUSSERL EDMUND (1859–1938) německý filosof (narozený
v Prostějově)
JANDA PETR (nar. 1942) český hudebník a zpěvák
KAINAR JOSEF (1917–1971) český básník, dramatik a překladatel
KEROUAC JACK (1922–1969) americký spisovatel
KRYL KAREL (1944–1994) český písničkář a básník
MARCUS AURELIUS (121–180) římský císař a filosof
NIMCOVIČ AARON (1886–1935) významný šachista a teoretik
židovského původu, ruský reprezentant, zemřel jako dánský občan
NOHAVICA JAROMÍR (nar. 1953) český básník a písničkář
OPPENHEIMER JACOB ROBERT (1904–1967) americký fyzik
PLÍHAL KAREL (nar. 1958) český písničkář
PONTIUS PILATUS (asi 37 př.n.l.–asi 36 n.l.) (nesprávně Pilát
Pontský) římský místodržící v provincii Judea
SENECA LUCIUS ANNAEUS mladší (4 př.n.l.–65) římský filosof,
básník a politik
SETON ERNEST THOMPSON (1860–1946) kanadský spisovatel a
přírodovědec
SÓKRATÉS (asi 469–399 př.n.l.) řecký filosof
SVĚŘÁK ZDENĚK (nar. 1936) český scénárista, dramaturg,
dramatik a herec
WERICH JAN (1905–1980) český herec, dramatik a prozaik
WILDE OSCAR (1854–1900) britský dramatik, prozaik a básník
ŽÁK JAROSLAV (1906–1960) český spisovatel a fejetonista